ชีวิตป่า: การเผชิญกับภาพแทนของกะเหรี่ยงโผล่ว ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่นเรศวร*

(Wildlife: Representation of the Pow Karen in Thungyai Naresuan Wildlife Sanctuary)

บัณฑิต ไกรวิจิตร**

(Bundit Grivijitr)

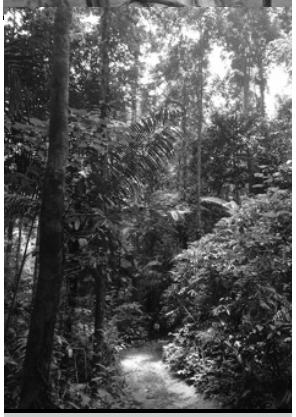

บทความวิจัย

-

วิชาการ

---

* บทความวิจัย “ชีวิตป่า: การเผชิญกับภาพแทนของกะเหรี่ยงโผล่ว ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่นเรศวร” จากวิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “การเผชิญกับภาพแทนของกะเหรี่ยงโผล่ว ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่นเรศวร” งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประเภททั่วไปสำหรับนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

** นักศึกษาปริญญาเอก วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Ph.D student, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University).

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอเรื่องภาพแทนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง - โผล่ว ณ ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จังหวัดกาญจนบุรี โดยที่ภาพแทน ปรัมปรา นิทาน เรื่องเล่า การนับถือผีและธรรมชาติ คือ กระบวนการสร้างความเป็นสังคมชาวโผล่ว ที่ซึ่งสังคมถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติ จากการทำวิจัยชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ (trans - species ethnography) หรือ ชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์ (multi - species ethnography) ทำให้พบว่าชาวโผล่วย้ายมุมมองข้ามไปคิดจากจุดยืนของชีวิตหลากหลายสายพันธุ์ (multi - species) ในป่า แล้วย้อนกลับมานิยามความเป็นมนุษย์ (beyond human) วัฒนธรรม / ภาพแทน ชาวโผล่วจึงถูกผสมจากภาพแทนและมุมมองที่สัมพันธ์กับหลากหลาย / ข้ามสายพันธุ์ (multi / trans - species) บทความนี้เสนอให้เปลี่ยนวิธีวิทยาจากการศึกษาโดยให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentrism) ของการศึกษา โดยติดตามมุมมองของชาวโผล่วซึ่งย้ายตามไปศึกษามุมมองของ สัตว์ ต้นไม้ สิ่งของ เครื่องมือ ฯลฯ

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว (โปร์), กะเหรี่ยง, ชาวโผล่ว, เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร, ชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์, ชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์, ชีวิตป่า

ABSTRACT

This article presents the representation of the Pow Karen in Thungyai Naresuan Wildlife Sanctuary. The Pow Karen people have constructed their society based on their representation, legends, tales, narratives, and respect for spirits and nature. Through using methods of trans-species ethnography or multi-species ethnography, it is found that the Pow Karen come to define the term “beyond-human” from the standpoint of multi-species in the forest. Therefore, their culture and representation are constructed through an intersected mixture of their representation and viewpoints related to multi-/ trans-species. The author recommends that researchers switch from anthropocentrism, where human beings are seen as the central or most significant entity, to the Pow Karen’s approach where the viewpoints of animals, trees, stuffs, tools, etc. are deliberately taken into account.

Keywords: Pow Karen, Thungyai Naresuan Wildlife Sanctuary, Trans - species ethnography, Multi - species ethnography, Wildlife

บทนำ

ชาวโผล่วหรือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว (Pow) ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จังหวัดกาญจนบุรี มานานหลายร้อยปี เมื่อรัฐบาลประเทศไทยได้เข้ามาจัดการพลเมืองที่อยู่ในขอบเขตพรมแดนของประเทศ ชาวโผล่วได้ถูกจัดการในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อย แต่ดั้งเดิมนั้นชาวโผล่วได้รับความสำคัญจากการเป็นผู้เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ (hunting - gathering) เพื่อส่งบรรณาการเป็นสินค้าส่งออกแก่รัฐบาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และนโยบายรัฐกันชนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แต่เมื่อภายหลังสงครามกับพรรคคอมมิวนิสต์เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาดูเหมือนว่ารัฐบาลได้ลดความสำคัญต่อชาวโผล่วลงจากนโยบายรัฐกันชน และต่อเนื่องด้วยนโยบายด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ นักวิชาการ องค์กรเอกชนที่ได้เข้าไปเยี่ยมป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ต่างก็ประทับใจในความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่า ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญของการถกเถียงในเวทีระดับโลกหลังจากที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติเมื่อ พ.ศ. 2534

บทความวิจัยนี้ต้องการแสดงให้เห็นส่วนหนึ่งของปัญหาการจัดการป่าอนุรักษ์โดยการละเลยไม่สนใจชนพื้นเมืองที่อยู่อาศัยในเขตอนุรักษ์ ผ่านประเด็น “ภาพแทน” (representation) ภาพแทนในที่นี้หมายถึงคำอธิบายแทนความจริงอันปรากฏ ทั้งปรากฏในการรับรู้ ภาพ เสียง โดยที่องค์กรต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาศึกษาได้สร้างคำอธิบายผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นภาพแทนความหลากหลายของธรรมชาติ สัตว์ป่า และอธิบายคนที่อยู่อาศัยในป่าอย่างแตกต่างกัน โดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการย้ายหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงโผล่วออกจากป่า ก็อธิบายว่าชาวโผล่วเป็นผู้ทำลายป่า และในกลุ่มที่เข้าใจว่าชาวโผล่วอนุรักษ์ป่าก็อธิบายวิถีชีวิตชาวโผล่วที่งดงาม เป็นนักอนุรักษ์ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือมีนักวิชาการ องค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมน้อยมากที่จะสนใจว่าชาวโผล่วต้องการอธิบายแทนตัวเองอย่างไร และเขาสร้างภาพแทนหรือไม่ ภาพแทน

ชาวโผล่วประกอบด้วยอะไรและสร้างขึ้นมาอย่างไร ประเด็นเหล่านี้ขาดความสนใจในการศึกษา ซึ่งบทความ “ชีวิตป่า: การเผชิญกับภาพแทนของกะเหรี่ยงโผล่ว ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทุ่งใหญ่นเรศวร” ได้พยายามศึกษาในประเด็นที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น

ภาพแทนของชาวโผล่วแตกต่างจากภาพแทนที่คนภายนอกเข้าใจ เพราะชาวโผล่วสร้างภาพแทนและแบ่งปันแลกเปลี่ยนสื่อสารในป่า ไม่ใช่แค่เฉพาะชาวโผล่วแต่พวกเขาแบ่งปันความหมายที่เกิดขึ้นกับชีวิตสายพันธุ์อื่น ซึ่งต่อไปผู้วิจัยจะเรียกว่า “ชีวิตป่า” (wildlife) และความหมายของชีวิตป่านี้ผู้วิจัยได้รวมชาวโผล่วไว้ในคำนี้ด้วย

ผู้วิจัยทำการศึกษาความสัมพันธ์ในการสร้างและการแลกเปลี่ยนการสื่อสารดังที่เรียกว่า “ภาพแทน” การเดินป่าร่วมกับชาวโผล่ว และเดินป่าโดยลำพัง การพูดคุยสนทนาแบบส่วนตัวและกลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชีวิตประจำวัน เพื่อศึกษาว่าชาวโผล่วและป่ามีความสัมพันธ์ในการสร้างภาพแทน ปรัมปรา เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ประวัติชีวิต และเหตุการณ์ทางการเมืองอย่างไร การศึกษาชาติพันธุ์นิพนธ์ชนพื้นเมืองและในสังคมเมืองจากหลาย ๆ ที่ได้รับการเรียกว่า “ชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์ (multi - species ethnography) และ ชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ (trans - species ethnography)” (Kohn 2013; Kirksey & Helmreich 2010)

การสื่อสารข้ามสายพันธุ์
(Trans - Species Communication)

ในขณะที่ชาวโผล่วและสัตว์ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรนั้นมีการสื่อสารระหว่างกัน บุคคลนอกป่าอาจจะคิดไม่ถึงว่ามนุษย์และสัตว์สื่อสารกันได้จริงเช่นเดียวกันกับการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

คนที่ไม่เคยเลี้ยงสัตว์หรือมีความผูกพันกับสัตว์จะไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่สัตว์สื่อสารออกมาได้ การแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น การส่งเสียงร้องของสัตว์เพื่อต้องการสื่อบางอย่างถึงผู้เลี้ยง และที่คนเลี้ยงสามารถเข้าใจ “สาร” ที่สัตว์เลี้ยง พยายาม “สื่อ” กับเราได้ เพราะเปิดใจเรียนรู้ ตีความจากท่าทางและน้ำเสียง จนสามารถเข้าใจกัน เช่น เสียงร้องเมื่อต้องการอาหาร หรือเสียงร้องในการออดอ้อน

อาจจะเป็นไปได้ว่าการทำความเข้าใจและการปรับตัวด้านการดำรงชีพและการสื่อสารระหว่างชาวโผล่วและสัตว์ป่า จะส่งผลให้เกิดการสลายวิธีคิดเรื่องการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ ชาวโผล่วเรียนรู้ที่จะรับและปรับมุมมองวิธีคิดของสัตว์สายพันธุ์อื่นรวมถึงต้นไม้ เช่น การแสดงออกท่าทางต่าง ๆ ของสัตว์ ต้นไม้ และชาวโผล่วได้นำการสื่อสารเข้ามาสู่สังคมมนุษย์ กลายเป็นความรู้ พื้นที่เฉพาะของการสื่อสารมาจากการกระตุ้นโดยสัตว์ ต้นไม้ และวัตถุ ซึ่งนักวิชาการจะต้องตีความใหม่ในเรื่องความหมายและสัญลักษณ์ ที่ถูกนำมาสร้างเป็นภาพแทนในวัฒนธรรมมนุษย์ดังกรณีของชาวโผล่วแล้ว ป่าและชาวโผล่วจึงต่างมีเงื่อนไขในการกำหนดท่าทีซึ่งกันและกัน และมีพัฒนาการร่วมกันมานานกว่าร้อยปี และสามารถสังเกตเห็นได้จากการสะท้อนให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน ประเพณี และวัฒนธรรมที่ชาวโผล่วปฏิบัติสืบต่อกันมา

ทว่านักวิจัยนิเวศวิทยาสัตว์ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และป่าโดยรอบ สนใจเพียงการวิจัยข้อมูลเชิงปริมาณ ในกลุ่มสัตว์ เช่น ช้างป่า เสือ สมเสร็จ นก ฯลฯ ปัจจุบันขาดแคลนนักวิจัยไทย ที่สนใจการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคนและสัตว์ป่าในธรรมชาติ แตกต่างจากนักชีววิทยาสัตว์ป่า โรเบิร์ต สไตน์เมท และผู้เชี่ยวชาญชีววิทยาสัตว์ป่า จาก “World Wild Found” (WWF.) ได้อธิบายว่า การปรับตัวของชาวโผล่วและชาวบ้านในหลาย ๆ ที่ ได้นำมาสู่การพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อระบบนิเวศท้องถิ่น (Steinmetz & Mather 1999; Steinmetz, Srirattanaporn, Mor -

Tip & Seuaturien 2014) นั่นนำมาสู่คำถามว่าความรู้ชีววิทยาสัตว์ป่าโดยคนท้องถิ่นพัฒนาและสร้างขึ้นมาอย่างไร

ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของชาวโผล่วพัฒนาร่วมกับสัตว์ จากระบบการสื่อสารที่ชาวโผล่วและธรรมชาติแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เหตุผลนี้น่าจะเป็นสิ่งสำคัญมากในการฟื้นฟูโลกในปัจจุบัน และสำคัญมากที่นักวิชาการพึงทำความเข้าใจวิธีคิดของชาวโผล่ว ว่าพวกเขาสร้างความรู้ขึ้นโดยใช้ธรรมชาติเชื่อมโยงให้เกิดมโนภาพ จากนั้นนำมันมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์เพื่อเข้าใจธรรมชาติ จนเกิดเป็นความรู้ในการอธิบายแทนธรรมชาติที่แตกต่างออกไป ความรู้ชาวโผล่วในป่าไม่ใช่ความรู้ที่เสร็จแล้วและคนรุ่นหลังเป็นผู้สืบทอด แต่มาจากความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากับธรรมชาติและได้แลกเปลี่ยนกันแบบส่วนบุคคลกับสัตว์ ต้นไม้ วัตถุ แล้วสร้างมันขึ้นมาใหม่เฉพาะส่วนบุคคล หลังจากนั้นก็แนะนำให้คนอื่นได้รับรู้ในสังคมชาวโผล่ว

การศึกษาชาติพันธุ์นิพนธ์ชนพื้นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตป่าจากหลาย ๆ ที่ ได้รับการเรียกว่า “ชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์ (multi - species ethnography) และชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ (trans - species ethnography)” (Kohn 2013; Kirksey & Helmreich 2010) การศึกษาแนวทางดังกล่าวเพื่อก้าวข้ามข้อขัดแย้งตรงข้ามที่หาทางออกไม่ได้ของวิธีคิดแบบโครงสร้างนิยม คือการศึกษาที่ดูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติว่าต่างกระตุ้นให้อีกฝ่ายเกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างไร ต่างสร้างภาพแทนให้แก่กันอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับภาพแทนที่ฝ่ายตรงข้ามสร้างอย่างไร การศึกษาชีวิตป่าลักษณะนี้เรียกว่าชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ (trans - species ethnography) หรือชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์ (multi - species ethnography) คือการศึกษาภาคสนามในพื้นที่คลุมเครือทับซ้อนระหว่างการสร้างภาพแทนคนป่าและชีวิตป่า คือการทำงานชาติพันธุ์นิพนธ์ ว่า “ป่า” เป็นผู้กระทำต่อมนุษย์อย่างไร วิธีวิทยาของชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ คือการทำงานที่พิจารณาว่า สิ่งมีชีวิตอื่นมองเห็น เข้าใจท่าทางของคน และคนเข้าใจการแสดงออกของตนเอง คือทำงานวิจัยโดยสังเกตการณ์ว่าชนพื้นเมืองได้นำความ

เข้าใจที่ได้จากสัตว์ ต้นไม้ สิ่งของ และวัตถุ ย้อนกลับมานิยามความเป็นตนเองอย่างไร

เมื่อการศึกษาวัฒนธรรมมนุษย์โดยคิดว่าวัฒนธรรมมนุษย์มีความสำคัญกว่าชีวิตอื่น แต่ในความจริงแล้ววัฒนธรรมคือสิ่งที่ได้รับมาโดยการเรียนรู้ผ่านพฤติกรรม (Kohn 2013: 4) จากมุมมองของการวิจัยที่พยายามใช้มุมมองของคนใน และคนในได้ใช้มุมมองของสัตว์ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในป่า จึงทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลและหลักฐานที่ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ร่วมและต่างสายพันธุ์ จึงเป็นไปไม่ได้ที่ผู้วิจัยจะแยกการแสดงออกซึ่งท่าทางของมนุษย์ออกจากชีวิตสายพันธุ์อื่นในป่าเดียวกันได้ หากเป็นเช่นนั้นผู้วิจัยก็ควรที่จะศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของการแสดงออกของสัตว์ดูบ้าง คำที่ใช้เรียกว่าสิ่งไหนเป็นประเพณีและวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีความชัดเจนนัก และก็พร่าเลือนอยู่ในพื้นที่ซึ่งทับซ้อนระหว่างคนและสัตว์[1] (Kirksey & Helmreich 2010: 545)

ภาพแทนที่เกิดขึ้นระหว่างชาวโผล่วชีวิตป่าเป็นเรื่องของความคิด ถึงแม้การสร้างจะเกิดขึ้นโดยการอ้างอิงที่ท่าทางการแสดงออกในเชิงการสื่อสาร แต่ก็เป็นเรื่องความคิดว่ามนุษย์สื่อสารกับสัตว์ได้เป็นเรื่องปกติและสามารถข้ามไปเป็นสายพันธุ์อื่นได้ ทั้งพืช สัตว์ และสิ่งของ เกิดขึ้นจากความคิดที่ยอมรับความจริงของร่างกายว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่การจำลองหรือการลอกเลียนแบบและไม่ใช่การผลิตใหม่แต่อย่างใด แต่เป็นความยืดหยุ่นที่ไม่มีแนวอาณาเขตปิดกั้น เช่น

[1] มีตัวอย่างงานชาติพันธุ์นิพนธ์โดยนักมานุษยวิทยาชาวอิสราเอล ดาฟนา แฌ - เวอเทสครอบครัวชาวอิสราเอลมีวิธีคิดเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงว่าเป็นสมาชิกหนึ่งในครอบครัว ทำให้การแบ่งแยกฝั่งตรงข้ามระหว่างคนและสัตว์เลี้ยงพร่าเลือนไป เขาพบว่า สัตว์เลี้ยงที่นำเข้ามาอยู่ในพื้นที่ร่วมในครอบครัวทำให้ไม่มีการแบ่งแยกเขตแดนออกจากกันระหว่างคนและสัตว์เลี้ยง สัตว์เลี้ยงกลายเป็นสมาชิกของครอบครัว จากการพูดคุยซ้ำ ๆ กับสัตว์ การใช้คำเรียกเหมือนว่าสัตว์เป็นสมาชิก ทำให้สัตว์เลี้ยงกลายเป็นเด็กน้อย ๆ ของครอบครัว (Shir-Vertesh 2012).

สภาพของมนุษย์กลายเป็นเสือ และเสือกลายเป็นสิ่งอื่น การกลายเป็น คือความต่อเนื่อง ซึ่งสร้างความสอดคล้องให้แก่ตนเอง (Castro 1992: 161) การกลายเป็นสายพันธุ์อื่นได้ ทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะมีการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์และชีวิตอื่นได้อย่างเป็นจำนวนมาก (Descola 2013)

คำถามที่สำคัญว่าภาพแทนที่เกิดการผสมระหว่างคนและชีวิตป่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ควรที่จะต้องสอบสวนก่อนว่าเหตุใดสัตว์จึงสื่อสารกับคน ในที่นี้กลุ่มที่ต้องการศึกษาเป็นตัวอย่างคือชาวโผล่ว พวกเขาอธิบายว่าชีวิตป่าสื่อสารกับตนเอง เช่น สัตว์ ต้นไม้ และวัตถุ เป็นต้น เหตุใดชีวิตป่าจึงมีความปรารถนาที่จะ “คุย” กับคน

นกเงือกและพื้นที่เฉพาะแห่งความสัมพันธ์

เพื่อเป็นการเปรียบเทียบว่าคนภายนอกเข้ามาในป่าเมื่อพบการสื่อสารจากสัตว์ป่าอาจจะเกิดสิ่งใดขึ้นได้ ตัวอย่างหนึ่งจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย จากการได้ยินเสียง “ทุทุก” (นกกกหรือนกเงือกสายพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก) แต่ไม่รู้จักจึงเกิดปฏิกิริยาอัตโนมัติที่ตอบสนองจากภายในคือเกิดความกลัว และต้องการปกป้องตนเอง ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะเคยเดินป่าแห่งนี้หลายครั้ง แต่เมื่อได้ยินเสียงร้องประหลาดจินตนาการถึงอันตรายก็พรั่งพรู เรื่องเล่าเกี่ยวกับปรัมปรา สัตว์ ผี และเจ้าป่าหลายประเภทที่ฟังจากชาวบ้าน ถูกซึมซับเข้ามาไว้กับตนเองโดยไม่รู้ตัว

ในที่สุดผู้วิจัยก็พบที่มาของเสียงประหลาดนั้น ที่แท้ก็คือ นกกก 3 ตัวกำลังจิกกิ่งไม้จนลูกไม้หล่น ขย่มกิ่งไม้และกระพือปีก เสียงที่กระทบโสตการรับรู้คือเสียงลมซึ่งผ่านร่องปีก ทำให้เกิดเสียงดัง ครืด ๆ ฟังคล้ายเสียงที่เกิดจากไม้ครูดกับลูกระนาด เมื่อผู้วิจัยเดินต่อไปไม่ไกลนักก็เห็นรอยงูเหลือมยักษ์ขนาดเท่ากับรอยล้อรถวิบากตัดข้ามทางเดินที่กำลังจะเดินผ่าน การหยุดเดินเพราะเสียงประหลาดที่เกิดจากนกกกทำให้ผู้วิจัยไม่ต้องเผชิญหน้ากับงูใหญ่ที่อยู่เบื้องหน้า

ผู้วิจัยไม่มีทางรู้เหตุผลที่นกกกแสดงออกได้เลยว่ามันทำไปเพื่ออะไร หากชาวโผล่วไม่บอกว่า “ท่าทางการแสดงออกดังที่นกกกกระพือปีก จิกต้นไม้” นั้น มันกำลังเตือนภัยให้แก่ผู้วิจัย หากอธิบายให้ชัดเจนมากขึ้นก็คือ นกกกเตือนภัยให้แก่สัตว์ต่าง ๆ มโนทัศน์ในการอธิบายนี้ทำให้นกกกกลายเป็นศูนย์กลางของเรื่องเล่า ชาวโผล่วสร้างภาพแทนนกกกว่าพวกมัน “เตือนภัย” ให้แก่ผู้วิจัยและสัตว์ป่าทุกชนิดที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง นั่นทำให้สัตว์ป่ากลายเป็นจุดศูนย์กลางของการเล่าเรื่องไปโดยปริยาย บทความนี้ทำงานผ่านมุมมองของชาวโผล่วว่า พวกเขาสร้างภาพแทนจากชีวิตป่า ที่เข้ามากระทบการรับรู้โดย “วัฒนธรรม” อย่างไร

ประสบการณ์จากนกกก และการวิเคราะห์ของนกกกจากผู้สูงอายุชาวโผล่ว ทำให้ผู้วิจัยคลี่คลายประเด็นโลกของการสื่อสารระหว่าง “ชีวิตต่างสายพันธุ์” รวมถึง “มนุษย์สามารถสื่อสารกับสัตว์ป่าได้” ทำให้เข้าใจว่าตัวตนผู้ของผู้สื่อสาร มีพื้นที่เฉพาะของการสื่อสาร ที่ “เขา” และ “เรา” สัมพันธ์และสื่อสารกันได้ การส่งสัญญาณของนกกกคล้ายคลึงกับการส่งข้อความของมนุษย์ คือกระจายสัญญาณบริเวณกว้าง ส่งต่อสู่สายพันธุ์อื่น และวิธีการนี้ก็มีการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น

การค้นพบมุมมองชาวโผล่ว จากการที่ชาวโผล่วใช้มุมมองของนกกก คือการศึกษาเพื่อเขียนชาติพันธุ์นิพนธ์ จากมุมมองของคนใน (emic) และคนนอก (etic) กล่าวคือ ชาวโผล่วใช้มุมมองของสัตว์ป่า ทำให้นักมานุษยวิทยาจำเป็นต้องติดตามเพิ่มขึ้น โดยรับข้อมูลที่มาจากมุมมองอื่นของคนใน จ่อมจมเข้าสู่การหยั่งถึงมุมมองของสัตว์ป่า และถอยออกมามองเพื่อเปรียบเทียบจากวัฒนธรรมที่พวกเขาสร้างมันขึ้นมาเป็นภาพแทน

การศึกษาชาติพันธุ์นิพนธ์จึงต้องลดการเล่าเรื่องที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentrism) เพราะวิธีการนี้ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจ “จุดเริ่มต้นของการสร้างภาพแทนระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ” และย้ายออกมาจากข้อถกเถียงว่ามนุษย์เป็นฝ่ายกำหนดธรรมชาติ หรือธรรมชาติเป็นฝ่ายกำหนดมนุษย์

มาเป็นประเด็นศึกษาการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคนและสัตว์ป่าในธรรมชาติที่ต่างกำหนดซึ่งกันและกันอย่างไร พื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะ ที่ถึงแม้คนภายนอกจะเข้าถึงพื้นที่ป่าในทางกายภาพ แต่หากขาดประสบการณ์ร่วมพวกเขาก็ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ของความสัมพันธ์ระหว่างชาวโผล่วและป่าได้

พื้นที่แห่งชีวิตป่า ถนนและเส้นทาง ของเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าพ่อและเจ้าแม่โป่ง

ชาวโผล่วและสัตว์ป่ามีวิถีโคจรในชีวิตประจำวันให้มาพบกันอยู่เสมอ พื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรมีทั้งสถานที่ที่เป็นหมู่บ้าน พื้นที่นอกหมู่บ้าน คือ ที่ทำกินและป่า สำหรับพื้นที่นอกหมู่บ้านชาวโผล่วและสัตว์ใช้ประโยชน์ซ้อนทับกันอยู่ พื้นที่นี้คือพื้นที่ของการส่งความหมายซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ชาวโผล่วเชื่อว่าที่ตั้งหมู่บ้าน ป่าและสัตว์ป่ามีเจ้าของ พวกเขาเป็นเพียงผู้ขอใช้และถูกกำชับว่าต้องอยู่ในกฎซึ่งถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หากมีการทำผิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะส่งสัญญาณผ่าน ตัวแทน ซึ่งได้แก่สัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เสือ ชะนี สมเสร็จ อ้น เก้ง งูขาว นกเงือก ฯลฯ พวกเขาจึงรอคอยฟังสัญญาณจากสัตว์ เพื่อเข้าใจเจตนาเจ้าของป่าที่หลากหลาย ว่า “เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง”[2] ต้องการสิ่งใด การส่งสัญญาณอาจจะเป็นคำสั่ง หรือคำเตือน ชาวโผล่วมีความกังวลว่าหากสัญญาณที่ได้รับมา สอดคล้องกับใครบางคนที่กำลังละเมิดกฎประเพณีและไม่มีการ

[2] เจ้าป่า เจ้าเขา และเจ้าที่ คือผู้ที่เคยสาบานไว้ว่าเมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะไม่ไปเกิดใหม่และทำหน้าที่ดูแลป่า เขา และสถานที่ ส่วนเจ้าทางหมายถึงทุกเส้นทางมีผู้ใช้มาก่อนชาวโผล่ว เช่นสัตว์และ “หล่า” หรือวิญญาณของสรรพชีวิตได้ใช้สำหรับไปมาหาสู่กันในอีกมิติหนึ่ง ดังนั้นชาวโผล่วจึงเชื่อว่ามีผู้เป็นเจ้าของและผู้ใช้เส้นทางมากกว่าชาวโผล่วและมีเจ้าของทางพวกเขาเรียกว่า “เจ้าทาง”.

แก้ไขให้ถูกต้องก็จะเกิดผลร้ายต่อตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น พื้นที่ทั้งหมดจึงเป็นสถานที่ของการรอรับสัญญาณจากเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าพ่อและเจ้าแม่โป่ง ฯลฯ

คนภายนอกอาจจะคิดไม่ถึงว่าถนนและเส้นทางของชาวโผล่วเคยเป็นเส้นทางเดินของสัตว์ป่ามาก่อน และถึงแม้พวกเขาใช้แล้วสัตว์ป่าก็ยังคงใช้อยู่ ถนนคือพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน[3] การเดินป่าเวลาฝนตกหนักจะต้องสังเกตข้างทางว่ามีรอยสัตว์ใหญ่หรือรอยชาวบ้านตัดเส้นทางใหม่หรือไม่ หากมีหมายความว่าทางข้างหน้าน้ำได้ท่วมจนทั้งคนและสัตว์ต่างก็เดินไม่ได้แล้ว เส้นทางใหม่จะถูกบันทึกไว้ในความทรงจำว่าสามารถเดินเลาะภูเขาข้ามเส้นทางซึ่งน้ำท่วมได้ ทั้งคน สัตว์ป่า และสัตว์เลี้ยง ที่เดินทางต่างก็ต้องการความสะดวกด้วยกันทั้งสิ้น[4]

---

[3] ทางเดินมีเจ้าทางเป็นผู้ดูแล ชาวโผล่วมีประเพณีการดูแล ทางเดินปกติจะต้องสามารถใช้เดินทางได้ เช่น การทำสะพาน การขุดดินการทำขั้นบันไดบริเวณเส้นทางลงเขาชัน พวกเขาอธิบายว่าแม้แต่มดซักหนึ่งตัวเดินข้ามสะพานได้ก็เป็นเรื่องสำคัญแล้ว หน้าฝนน้ำป่าไหลหลากทำลายทางเดิน ลำห้วยมีน้ำเชี่ยวทั้งคนและสัตว์ไม่สามารถข้ามได้ สะพานถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเชื่อมต่อเส้นทางที่ขาด ชาวโผล่วจะตัดทางใหม่ขึ้นภูเขาหลบเส้นทางน้ำท่วม.

[4] แม้แต่งู ชาวโผล่วก็บอกว่า การเลื้อยหลบต้นหญ้านาน ๆ ก็ทำให้มันงง และชอบออกมานอนบนเส้นทาง สำหรับเส้นทางรกมองไม่ชัดและหากไม่ต้องการเจองูให้ถือไม้แล้วตีต้นหญ้าไปตลอดทาง.

ภาพที่ 1 - 3 เส้นทางบนไหล่เขา เส้นทางในป่าลึก
และสะพานข้ามสายน้ำเชี่ยวที่คนและสัตว์ป่าใช้ร่วมกัน

ผู้ใช้เส้นทางร่วมจึงมีวิธีคิดในการเกื้อกูลและต่อรองกันอยู่เสมอ เช่น การตามรอยเหยื่อเพื่อล่าเป็นอาหาร ชาวโผล่วจะคอยเตือนเสมอเมื่อเริ่มใช้เส้นทางเก่าแก่ให้ระวังและเคารพเส้นทาง เพราะคือทางผ่านของผี เจ้าพ่อ ที่พวกเขาและเธอไปมาหาสู่กัน เส้นทางจึงมีผู้ดูแลและเป็นทางผ่านของเจ้าที่ โดยเฉพาะเส้นทางที่ถูกใช้เป็นทางเชื่อมโป่งสัตว์แห่งหนึ่งและโป่งสัตว์อีกแห่งหนึ่ง เพื่อไม่สร้างความขุ่นเคืองใจให้แก่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกันในป่าจึงได้รับการอธิบายว่าเป็นพื้นที่ร่วมของผีและเจ้าป่าด้วย

ด้วยการมีพื้นที่ร่วมกันของชาวโผล่วกับชีวิตป่า และต่างก็มีการสื่อสารเพื่อการมีชีวิตรอด ในลักษณะมิตร ศัตรู หรือเป็นเหยื่อ และนั่นทำให้เกิดการเชื่อมต่อถึงกัน การสื่อสารมีทั้งที่เป็นการสื่อสารเฉพาะหน้าที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างสัตว์และชาวโผล่ว และยังมีการสื่อสารบางลักษณะที่ชาวโผล่วอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขาและชีวิตอื่น โดยการสร้างเป็นภาพแทน เช่น ธรรมชาติทั้งหมดมีเจ้าของและชาวโผล่วเป็นผู้ขอใช้ เจ้าของป่าอาจจะโกรธ ยินดี หรือกระทำสิ่งต้องประสงค์อย่างไรก็ได้ ชาวโผล่วต้องคอยสังเกตจากสัตว์ป่า ต้นไม้ ว่าพวกชีวิตป่าส่งสัญญาณจากเจ้าของป่าในเรื่องอะไร

สัตว์และต้นไม้สื่อสารข้ามสายพันธุ์

การสื่อสารกับสัตว์และต้นไม้ของชาวโผล่วที่เกิดบ่อยมากที่สุด คือ การสังเกตการณ์สัญญาณที่สัตว์ทำนายภูมิอากาศ ซึ่งสังเกตได้ทุกวัน สัตว์แต่ละชนิดให้คำทำนายได้แม่นยำไม่เท่ากัน บางชนิดสามารถบอกล่วงหน้าได้ในไม่กี่นาทีข้างหน้า เช่น ฝนกำลังจะตก บางชนิดแม่นยำมากสามารถบอกชีวิตป่าก่อนที่ฝนจะตกครึ่งชั่วโมง บางชนิดอาจนานเป็นช่วงฤดูกาล และข้ามปี

สัตว์ร้อง แสดงท่าทาง หรือการแสดงสีที่ลำตัว (เช่น ตะกวด) แมลงตัวเล็ก เช่น หากตัวริ้นจำนวนมากกัดคนและสัตว์จำนวนมาก หรือบริเวณที่ผลไม้งอกบนลำต้น (มะเดื่อ) บอกสัญญาณถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น เมื่อความหมายถูกถอดแปลออกก็เหมือนกับว่า “สัตว์และต้นไม้พูดได้” นั่นเอง พวกเขามักใช้คำว่า “ที่มันเป็นอย่างนั้น ...มันบอกว่า...”

จากมุมมองชาวโผล่ว “ป่าจึงพูดได้” การสื่อสารข้ามสายพันธุ์กันได้หมายความว่าผู้สื่อสารได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสารระหว่างกัน มีภาษาที่ไม่ใช่ภาษาปกติที่ใช้สื่อสารกันได้ เช่น เป็นการแสดงท่าทาง เสียง หรือสัญญะบางอย่าง (extra - Linguistic communication) ที่ไม่ใช่ภาษาพูด เกิดการปรับสภาวะของความคิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งสัตว์และมนุษย์ต่างก็เชื้อเชิญให้เข้าถึงซึ่งกันและกัน เช่น การใช้พิธีกรรม เวทมนตร์ ติดต่อระหว่างเขาและชีวิตอื่น (Descola 1994: 23)

วิธีในการฟังและเข้าใจภาษาสัตว์และต้นไม้มีหลากหลายวิธี แต่การสังเกตเห็นสัญญาณหรือไม่เป็นเรื่องประสบการณ์ เช่น การมีผัสสะที่ดีในด้านเสียง กลิ่น สายตา นิสัยช่างสังเกต เป็นต้น หลังจากนั้นก็ต้องมีประสบการณ์ในการคาดการณ์จากสัตว์ ดูดินฟ้าประกอบ ความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ขณะเผชิญหน้า การหยั่งถึงในสถานการณ์ขณะพบพาน ทั้งหมดนี้แต่ละคนมีความแตกต่างไม่เท่าเทียมกัน เช่น

ผู้วิจัยได้ยินเสียงเก้งร้อง รู้จักว่าเป็นเสียงเก้ง แต่ไม่สามารถจำแนกได้ว่าเพศอะไร แต่ชาวโผล่วจำนวนมากมีประสาทที่จำแนกเพศของสัตว์ได้จากการฟังเสียง

ประสบการณ์การฝึกฝน เพศ ช่วงวัย ที่แตกต่างกัน ทำให้พวกเขามีความสามารถในการพยากรณ์สัญญาณ และความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าไม่เหมือนกัน ความชัดเจนในความสามารถเจาะลึกมาจากความสนใจส่วนตัว แม้ว่าจะเติบโตในครอบครัวที่มีความสามารถ แต่ในความจริงแล้วความสนใจเฉพาะเจาะลึกต่างหากที่ทำให้เขาติดตามหาความรู้ และแตกต่างจากคนรุ่นก่อน พบว่าเด็กบางคนชอบล่าสัตว์ชนิดหนึ่งเป็นการเฉพาะแตกต่างจากพ่อของเขาเอง โรเบิร์ต สไตน์เมท (Robert Steinmetz) อธิบายว่าวัยรุ่น นิยมเข้าร่วมวิจัยกับนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เขาตระหนักได้ว่าความรู้ความสามารถของวัยรุ่นแตกต่างจากคนรุ่นพ่อ เป็นเพราะความสนใจส่วนตัวกับสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นการเฉพาะ ทำให้เขาแกะรอย ติดตาม สร้างความรู้ และเข้าใจนิสัยของสัตว์ หากนำความรู้ของคนรุ่นใหม่ และคนรุ่นเก่าผสานเข้าด้วยกัน และสนับสนุนการล่าสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน จะทำให้ป้องกันปัญหาการลดลงของประชากรสัตว์ป่าได้เป็นอย่างดี เช่น ช่วงเวลาหนึ่ง สไตน์เมตได้ร่วมวิจัยกวางกับวัยรุ่นและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ พบว่ากวางมีจำนวนลดลงชาวโผล่วได้ร่วมประชุมกันว่าให้เลิกล่ากวาง และกำหนดจำนวนปีไว้ว่าจะมีการสำรวจอีกครั้งเพื่อสำรวจว่าประชากรกวางกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหรือไม่ หรือการสำรวจสัตว์ชนิดที่แพร่พันธุ์มากเกินไปก็อาจจะนำมาสู่การวางแผนจัดการด้วยเช่นกัน สไตน์เมต เคยอธิบายว่า ปัจจุบันกระทิง หมูป่า และสัตว์อีกหลายชนิดมีประชากรล้นเกินจนเกิดความเสียหายแก่ป่า เช่น ต้นไม้ในทุ่งหญ้าฟื้นตัวไม่ทัน และพืชไร่ชาวโผล่วเสียหายมากจากการรุกเข้ามาทำลายพื้นที่ทางการเกษตร ความสามารถของชาวโผล่วมีพลวัต หากเข้าใจว่าชาวโผล่วรับความรู้เกี่ยวกับป่าและสัตว์ป่ามาจากพ่อและคนในครอบครัวสอน ความเข้าใจดังกล่าวถูกต้องเพียงครึ่งเดียวเท่านั้น เพราะเนื้อหาต่อไปผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่าความรู้ของชาวโผล่วมาจากการแลกเปลี่ยนกับธรรมชาติและทุกวันมีความรู้ใหม่เกิดขึ้น

เสียงของแมลงมีหลายชนิด ช่วงป่าเงียบจากเสียงแมลงชาวโผล่วบอกว่าเวลานั้นป่าหลับใหล ในหนึ่งวันป่าแต่ละแห่งจะหลับหลาย ๆ ครั้ง แต่ละครั้งก็สั้น ๆ เมื่อเวลาที่ป่าตื่นหากตั้งใจฟังเราจะได้ยินเสียงมากมาย หากในช่วงเวลาพลบพยายามใช้ประสาทสัมผัสฟังเสียงแมลง จะรู้สึกได้ว่าโลกทั้งโลกกำลังจะพังทลาย ผู้วิจัยเคยฝึกฟังเสียงแมลงตามที่ชาวโผล่วแนะนำ โดยกำหนดความสนใจไปที่แมลงตัวใดตัวหนึ่ง แยกเสียงมันออกมาจากเสียงเซ็งแซ่อึกทึกลั่นป่า แล้วก็ย้ายไปสนใจตัวอื่น ก็จะรับรู้ได้ว่าแมลงแต่ละตัวร้องไม่เหมือนกัน แมลงชนิดเดียวกันก็ร้องไม่เหมือนกัน สิ่งที่ผู้วิจัยไม่สามารถฝึกได้เลยก็คือเมื่อชาวโผล่วบอกว่าแมลงชนิดหนึ่งส่งสัญญาณว่าฝนกำลังจะตก เขาเพียรพยายามบอกให้จับเสียงของมันเพื่อแยกออกมาจากแมลงชนิดอื่นให้ได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่สามารถแยกเสียงได้ คนภายนอกอาจจะเรียนรู้บางสิ่งในป่าได้ แต่ยากมากที่เราจะเรียนรู้ได้ครบ หรือบางเรื่องก็ไม่สามารถเรียนรู้ได้เลย

จากมุมมองชาวโผล่วป่าจึงพูดได้ การสื่อสารข้ามสายพันธุ์กันได้หมายความว่าผู้สื่อสารได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสารระหว่างกัน มีภาษาที่ไม่ใช่ภาษาปกติที่ใช้สื่อสารกันได้ เช่น เป็นการแสดงท่าทาง เสียง หรือสัญญะบางอย่าง (extra - linguistic communication) ที่ไม่ใช่ภาษาพูด เกิดการปรับสภาวะของความคิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งสัตว์และมนุษย์ต่างก็เชื้อเชิญให้เข้าถึงซึ่งกันและกัน (Descola 1994: 23) เช่น เสียงในป่าก็คือรูปสัญญะ หากจับรูปสัญญะของป่าได้ก็จะเข้าใจความหมายของสัญญะที่ตรงกับเสียงหรือท่าทาง เช่น ความโกรธ การขู่ ผู้รับการสื่อสารก็จะสามารถเข้าใจ “ความหมาย” ที่สัตว์และมนุษย์สื่อสารแบบตอบโต้กันอยู่ได้

ชาวโผล่วจึงฝึกฟัง สังเกตท่าทางการแสดงออก รอยเท้าสัตว์ จนสามารถจำแนกความแตกต่างของสัตว์ได้หลายชนิด คนที่จะสามารถเข้าใจการสื่อสารในชีวิตป่าได้จะต้องฝึกฝนด้วยตนเองถึงแม้จะมีผู้มีประสบการณ์แนะนำแล้วก็ตาม

สัตว์อีกชนิดหนึ่งที่มีความแม่นยำในการทำนายคือ “ขี้บ่อง” (เก้ง) พวกเขาตั้งใจฟังเสียงเก้งร้องเมื่อเขาอยากรู้ว่าฝนจะมากขึ้นหรือหยุดตกในวันพรุ่งนี้ หากได้ยินเก้งตัวเมียร้องอยู่ที่เชิงเขาฝนจะลดลงแต่หากได้ยินเก้งตัวเมียร้องในที่ราบพรุ่งนี้ฝนจะตกมากขึ้น การฟังเสียงเก้งได้ไม่ใช่เรื่องยาก แต่การจำแนกเพศจากการได้ยินเสียงเก้งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับคนภายนอกที่เข้ามาอยู่ในป่าไม่นานเพียงพอ

เก้งตัวเมียร้องที่เชิงเขาแตกต่างจากที่มันร้องในที่ราบเวลาฝนตกหนักต่อเนื่อง เสียงเก้งตัวเมียร้องที่เชิงเขา มีความหมายของสัญญะว่าฝนจะแล้ง แต่หากตัวเดียวกันร้องในที่ราบฝนจะหนักมากขึ้น

การสังเกตการณ์สัตว์เป็นเรื่องที่ยากทั้งสิ้น เช่น การจำแนกรอยเท้าช้างเพื่อจำแนกเพศ การดูรอยเท้าช้างเพื่อจำแนกสายพันธุ์ช้าง ว่าเป็นช้างงาหรือช้างสีดอ (ช้างงาคือช้างตัวผู้ที่มีงายาวส่วนช้างสีดอคือช้างตัวผู้ที่มีงาสั้น เรียกว่าขนาย) การจำแนกรอยเท้าช้างว่าเป็นช้างเลี้ยงและช้างป่า การวัดขนาดรอยเท้าช้างสามารถรู้ความสูงของช้าง ผู้วิจัยได้รับการฝึกให้สังเกตรอยช้างป่าจนกระทั่งได้ฟังผู้อาวุโสชาวโผล่ว หม่องทุอุเปรียบเทียบให้ฟังจึงเกิดความเข้าใจและปรับมาเป็นประสบการณ์ว่ารอยเท้าช้างตัวเมียที่แตกต่างจากตัวผู้เพราะช้างตัวเมียก็เหมือนกับผู้หญิงเวลาเดินก็ระมัดระวัง ส่วนช้างตัวผู้เดินแตกต่างออกไปทำให้ได้รับอุบัติเหตุบ่อย ดังนั้นรอยเล็บของช้างตัวผู้และตัวเมียจึงไม่เหมือนกัน ของตัวเมียจะเรียบกลมกลึง ส่วนตัวผู้รอยเล็บที่กดลงบนดินจะแตกแยกจนเห็นได้ชัด และบางเรื่องผู้วิจัยก็ไม่เข้าใจเหตุผล แต่สามารถสังเกตจำแนกได้จากหม่องทุอุสอนว่ารอยเท้าช้างสีดอ (ช้างตัวผู้ไม่มีงา) เวลาเดินเท้าหลังเมื่อก้าวไปข้างหน้าจะซ้อนรอยของเท้าหน้าไม่มิดทำให้เห็นรอยเหลื่อม และหากคนที่ไม่เข้าใจก็จะคิดว่าช้างป่าตัวนี้รอยใหญ่ผิดปกติกว่าตัวอื่น ส่วนช้างตัวอื่นเวลาเดินจะพยายามก้าวเท้าหลังไปวางไว้ในรอยเท้าหน้าจนมิดพอดี เพราะช้างเท้าหน้าใหญ่กว่าเท้าหลัง มันต้องการให้คนเห็นแต่รอยที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนี้หม่องทุอุยังชี้ให้ดูรอยเท้าว่าช้างฝูงไหนน่ากลัวให้สังเกตว่าบางครั้งจะมีรอยลูกช้างประทับอยู่ในฝูง

คนอื่น ๆ จะไม่ค่อยเห็นรอยเท้าลูกช้างเพราะพวกมันพยายามเหยียบรอยเพื่อทำลายรอยลูกช้างเพื่อเป็นการพรางคนที่มุ่งร้ายล่าลูกช้างในฝูง

ชาวโผล่วใช้วิธีการอุปมานจากกรอบความคิดที่ใช้มุมมองของสัตว์ พวกเขาไม่ได้ใช้เพียงแค่การประเมินจากข้อเท็จจริงทางกายภาพ แต่ด้วยวิธีคิดจากคนภายนอกแล้วไม่สามารถรู้ได้แน่นอนว่า “สัตว์คิดอย่างไร”

ชีวิตป่าซึมเข้าสู่โลกของชาวโผล่วผ่านข่าวสาร พวกเขาพัฒนาเป็นเรื่องเล่า นิทาน คำเตือน กฎและข้อห้ามต่าง ๆ มากมาย จากข้อมูลในภาคสนามผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องคำเตือนข้อห้ามที่ชาวโผล่วแปลมาจากสัญญาณสัตว์และต้นไม้หลากหลายสายพันธุ์ ซึ่งจะอธิบายตัวอย่างดังต่อไปนี้

ชาวโผล่วให้ความเชื่อถือกับสัญญาณอีกหลายชนิดที่เกี่ยวกับคำเตือนระหว่างการเดินทาง เช่น “ทุส่อง” (นกขุนแผนดง) หากนกขุนแผนดงร้องเพราะมันทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า แต่แตกต่างกับงูเพราะ มันส่งสัญญาณทั้งทางดีและทางร้ายในครั้งเดียวกัน การจะรู้ว่าดีหรือร้ายเป็นเรื่องการหยั่งถึงโดยผู้ฟังเอง แต่หากได้ยินมันร้องก็จะต้องเกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเบื้องหน้าแน่นอน การร้องบอกสัญญาณแตกต่างจากการร้องธรรมดาทั่วไป เช่น นกขุนแผนดงปกติจะร้อง “ต่องสสสสส” หากนกขุนแผนดงร้องว่า “คริ ๆ ๆ ๆ ” (ร้อง หลาย ๆ ครั้ง) คล้ายกับเสียงหัวเราะ ความหมายที่ชาวโผล่วแปลออกมาว่า “นกหัวเราะเยาะ” เพราะมันรู้ว่าคนคนนั้นกำลังจะโชคดี หรือเยาะเย้ยขบขันเพราะคนนั้นกำลังจะโชคร้าย ในโอกาสที่นกขุนแผนดงบินตามและหัวเราะเยาะคนที่มันเจอ เมื่อชาวโผล่วได้รับสัญญาณได้แปลความหมายออกมาว่า มันได้ให้คำทำนายเหตุล่วงหน้า และมันก็ไม่ได้ยินดียินร้ายอะไร ซึ่งบางคนก็จะแช่งนกขุนแผนดงว่าอย่าหัวเราะเยาะ แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาไม่ทำร้ายสัตว์ประเภทนี้

นายบุญชูชาวบ้านอาวุโสแห่งบ้านกองม่องทะบอกว่าหากเห็นนกขุนแผนดงอยู่ทางทิศใต้ด้านซ้ายถือว่าดี หากร้องทิศใต้ฝั่งขวาเราจะพบกับใครซักอย่างหนึ่ง (หมายถึงทั้งคนและสัตว์มีขนาดใหญ่) เช่น เพื่อนหรือสัตว์ร้าย หากเดินไม่พบคนก็อาจ

พบกับ กระทิง หมี หากคนไหนมีความมั่นใจในโชคตนเองก็เดินทางไปข้างหน้าต่อได้ บางคนก็ไม่กล้าก็เดินทางกลับ หากคิดว่าจะเดินทางต่อ ก็ต้องแก้เคล็ดโดยการ “สาปแช่งนก” ว่า

> *“...มึงหัวเราะดี ๆ นะถ้าไม่ดีอาจจะโดนงูกัด หัวถูกเฉาะ หรือว่าชาติหน้าให้เป็นหมา (พูดเสร็จก็ร้อง) ทุ้ย ๆ ๆ (ทุ้ย - สุนัข)...”*

บางคนเกิดความรู้สึกไม่ดีจึงตัดสินใจเดินทางกลับบ้าน หรือหากต้องการเดินทางต่อก็ต้องสาปแช่งมันกลับ การตัดสินใจว่าจะเดินทางต่อหรือกลับไม่มีกฎที่ชัดเจนเป็นเรื่องของการตัดสินใจเฉพาะหน้า มีการประชุมงานบางครั้งผู้ต้องเข้าร่วมประชุมบางคนฝากข่าวว่า งดไม่มาประชุมเพราะนกขุนแผนดงร้องทัก ชาวโผล่วคิดว่าเป็นเรื่องที่สมเหตุผลที่จะตัดสินใจยกเลิกนัดเพราะเหตุการณ์ดังกล่าว

หากชาวโผล่วได้ยิน “เก่อยู่พาหรือก่องเก่ย” (ชะนี) ร้อง ใกล้หมู่บ้านเวลากลางคืน ชาวโผล่วเชื่อว่าจะมีคนเสียชีวิต ตัวเมียร้องแสดงว่าผู้ชายจะตาย หากตัวผู้ร้องแสดงว่าผู้หญิงในหมู่บ้านกำลังจะตาย การแก้ไขลางบอกเหตุนี้ทำได้หากได้ยินเมื่อไหร่ชาวบ้านจะย้ายหมู่บ้านทันที แต่ในปัจจุบันแค่ย้ายที่นอนเพื่อหลอกชะนีหรือสิ่งเลวร้ายว่าย้ายบ้านหนีแล้ว

“ขี้บ่อง” (เก้ง) หากเก้งร้องแข่งขันกัน เช่น เก้งตัวเมียและตัวผู้ร้องคนละฝั่งห้วย ทำนายว่าในหมู่บ้านวันนั้นจะมีผัวเมียคู่หนึ่งมีข้อขัดแย้งถกเถียงกันเสียงดัง หากเก้งเพศใดหยุดก่อนแสดงว่า ชาวบ้านเพศนั้นก็จะเป็นฝ่ายชนะในการทะเลาะถกเถียงกัน นอกจากนี้หากเก้งเดินเข้ามาในหมู่บ้านแสดงว่าจะมีเรื่องร้ายแรงเกิดขึ้นหมู่บ้านจะต้องย้ายหนีทันที แต่ปัจจุบันแค่ย้ายไปที่ลำห้วยข้ามวันแล้วจึงเดินทางกลับ การแก้ไขทำเช่นเดียวกันกับชะนี

“ชูชิ่งข่วย” (นกแซงแซว) ร้องอีกไม่กี่วันฝนจะตก ความแม่นยำค่อนข้างสูง ถึงแม้เป็นหน้าหนาวหากนกแซงแซวร้องฝนก็จะตก นกบางชนิดร้องทักน้ำขึ้นน้ำลง (ทิท้อง - ทิหน่อง) แมลงบางชนิดหากร้องในเดือนสิงหาคมจนถึงเดือนกันยายนทางทิศใต้ของหมู่บ้าน บอกสัญญาณความแห้งแล้งพืชไร่ไม่ได้รับผลผลิตพอเพียง แมลงร้องทิศเหนือจะแห้งแล้งและอดอยากมาก ร้องทิศตะวันตกชาวบ้านจะสบายทั้งปี

> *“...ทุปะฮู้ (นกฮูก) ร้อง กุ๊ก ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ครู บอกสัญญาณในทางไม่ดี ทำนายว่าอีกไม่กี่วันจะมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้น นกฮูกร้องปกติว่า ‘แก๊ก ๆ ๆ ๆ กุ๊กกรู ๆ’ การร้องสื่อสารว่าจะเกิดเหตุไม่ดีต้องดูด้วยว่าร้องบ่อยมากหรือเปล่า หากร้องครั้งเดียวอาจจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น ชาวโผล่วมีนิทานเกี่ยวกับนกฮูกเรื่องหนึ่ง นกฮูกเดิมพันกับ เข้อพู (อีเห็น) อีเห็นคุยกับนกฮูกว่าถ้าเขาเงียบแสดงว่าเราหลับ นกฮูกบอกว่าถ้าหากตนร้องกรู๊ ๆ แสดงว่าหลับแล้ว ความจริงแล้วหากนกฮูกนอนหลับจะไม่มีเสียง มันโกหกอีเห็นให้เชื่อเช่นนั้น เมื่ออีเห็นได้ยินเสียงนกฮูก เกิดความเข้าใจผิด อีเห็นทิ้งรังเพื่อย่องแอบไปกินไข่หรือลูกของนกฮูก แต่นกฮูกระวังตัวอยู่แล้วและซ้อนแผนแอบเข้าไปกินลูกของอีเห็น อีเห็นกลับมาป้องกันลูกไม่ทัน...”*
>
> *Interview Booncho (alias)*

เรื่องเล่าเกี่ยวกับอีเห็นและนกฮูกทำให้เห็นได้ว่าชาวโผล่วได้นำปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเป็นเรื่องเล่าปรัมปราทำให้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ ด้วยการแสดงว่าสัตว์มีความฉลาดเฉลียว มีความคิดในการวางแผนและสามารถสื่อสารได้เช่นเดียวกับ

มนุษย์ แม้ว่าเรื่องเล่าจะไม่ได้มีความสัมพันธ์กับความจริงว่าสัตว์ทำเช่นนั้นได้จริงหรือไม่ แต่มีการนำธรรมชาติของสัตว์เกี่ยวกับการผลัดกันขโมยกินลูกของอีกฝ่ายจริง ๆ มาผูกเป็นนิทาน การใช้บทสนทนาคือการแสดงถึงการยอมรับว่าสัตว์มีสถานะที่ใกล้เคียงกันกับมนุษย์คือมีความเป็น “บุคคล” เช่น สัตว์ใช้ภาษาสนทนาเช่นเดียวกันกับคน กล่าวคือชาวโผล่วใช้หลักฐานจากธรรมชาติที่เป็นธรรมชาติจริง ๆ ควบคู่กับธรรมชาติในเชิงความคิด ธรรมชาติจริงส่งสัญญาณให้ชาวโผล่วจับคู่ดัชนีกับความหมาย และเกิดการตีความแบบสุ่ม ๆ ออกมาภายใต้รูปแบบการตีความในวัฒนธรรมชาวโผล่ว และเนื่องจากผู้ตีความมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้การตีความและการตัดสินใจว่าจะกระทำอะไรและอย่างไรจึงมีความแตกต่างกันด้วย การแสดงอาการตอบรับกับสัญญาณจึงมีความไม่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามก็มีที่มาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดียวกัน

ชาวโผล่วสร้างภาพแทนธรรมชาติโดยคิดไปเองว่า “ธรรมชาติพูด” เช่นนั้น เช่น การพยากรณ์อนาคต การอธิบายดังกล่าวถึงแม้จะดูเป็นการฝืนความรู้สึกของคนที่มีความรู้แบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ แต่สำหรับชาวโผล่วแล้วพวกเขาให้ความสำคัญกับศาสตร์ความรู้ที่รับสัญญาณจากธรรมชาติสูงมาก ชาวโผล่วสร้างความรู้จากประสบการณ์และถกเถียงจากตรรกะที่อยู่ในปรัมปราและนำมาอธิบายธรรมชาติในเชิงความคิดและศีลธรรม พวกเขาจึงตกเป็นฝ่ายรับ (passive) จากธรรมชาติ แต่เมื่อพวกเขาอธิบายความหมายของธรรมชาติกลับไปยังธรรมชาติอีกครั้ง จึงเป็นผลให้พวกเขาได้กลายเป็นฝ่ายยัดเยียดความหมายให้แก่ธรรมชาติอีกด้วย นั่นคือชาวโผล่วเป็นฝ่ายกำหนดธรรมชาติ (active) การสร้างเป็นภาพแทนธรรมชาติก็เหมือนกับว่าพวกเขาได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับธรรมชาติ คือการทำให้ธรรมชาติมีสถานที่อยู่ในวัฒนธรรมของชาวโผล่ว เช่นเรื่องการแสดงความนับถือต่าง ๆ เรื่องเล่าปรัมปรามีการใช้ตัวอย่างเกี่ยวกับสัตว์และต้นไม้เป็นตัวแสดง

ด้วยการที่ชาวโผล่วสร้างภาพแทนให้ธรรมชาติ ว่าธรรมชาติคิดในแบบวิธีที่ชาวโผล่วอธิบาย แต่ไม่มีใครสามารถล่วงรู้ความจริงได้ว่าสัตว์สื่อสารตอบโต้กับคนได้ในความหมายหรือภาพแทนที่ชาวโผล่วบอกกล่าว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคือการสื่อสารระหว่างชาวโผล่วและธรรมชาติ คือการสื่อสารโดยภาษาที่ลดทอนลงมา เช่น ไม่สื่อสารโดยภาษาเสียงที่มนุษย์ใช้ แต่เป็นการสื่อสารทางอ้อม เช่น น้ำเสียง หน้าตา ท่าทาง ความดุดัน ความอ่อนโยน และการแสดงความน่ากลัวข่มขู่ มีความชัดเจนว่าความสามารถในการสื่อสารทางอ้อม ซึ่งจากหลักฐานจำนวนมากก็แสดงให้เห็นว่า “สัตว์ก็สามารถสื่อสารได้ และยังสามารถสื่อสารข้ามสายพันธุ์ของตนเองอีกด้วย” แต่ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่าสัตว์มีเรื่องปรัมปราแบบเดียวกันกับที่มนุษย์มีหรือไม่ แต่ที่แน่นอนก็คือสัตว์สะสมประสบการณ์ได้ สัตว์มีความทรงจำ ทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมในสายพันธุ์ของตนเอง โดยมีพื้นที่ทางสังคมในระบบนิเวศเฉพาะรองรับ และการสื่อสารแต่ละระบบนิเวศก็มีลักษณะเฉพาะของระบบนิเวศหนึ่ง

การสื่อสารระหว่างชาวโผล่วและสัตว์ป่าในชีวิตประจำวันมีอยู่อย่างหลากหลาย การสื่อสารต่างสายพันธุ์ซึมซับเข้ามาในพื้นที่วัฒนธรรมมนุษย์ ชาวโผล่วและสัตว์แสดงออกและมี “ความคิด” ให้เข้าใจตรงกันในสังคมของระบบนิเวศเดียวกันอยู่เสมอ ผ่านการสังเกตการณ์สัญญาณ การแสดงท่าทางเมื่อได้รับสัญญาณ โดยสรุปก็คือเป็นเรื่องของการส่งและการรับสัญญาณภาษาระหว่างสัตว์ต่างสายพันธุ์

การส่งและรับการสื่อสารในสถานการณ์วิกฤติ ความเป็นและความตาย ทำให้มีการปรับตนเองสูง หัวข้อต่อไปเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการสื่อสารในยามวิกฤติ ความสำคัญในการสื่อสารจะมีความชัดเจน โดยที่ต่างฝ่ายก็พยายามลดอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการมีชีวิตรอดได้ในป่า

การสื่อสารในสถานการณ์วิกฤติ: ลิง ช้างป่า เสือโคร่ง พวกมันพูดสื่อสารกับคนได้

บุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์ในการเดินป่าและเคยสื่อสารกับสัตว์ หากเขาเป็นคนช่างสังเกตและเปิดใจสู่การสื่อสารก็สามารถที่จะรับการสื่อสารจากสัตว์ป่าได้ด้วยเช่นกัน จากความกดดันและพยายามมีชีวิตรอดอาจจะทำให้ไม่ว่าใครก็ตามพยายามสื่อสารกับสัตว์ป่า เมื่ออธิบายให้คนอื่นฟังอาจจะดูเหมือนเป็นเรื่องโง่เขลา ว่าพูดกับสัตว์แล้วมันจะมีประโยชน์อะไร แต่ในขณะนั้นจากประสบการณ์ของผู้วิจัยก็ได้พูดพึมพำออกไปเองเช่นนั้นจริง ๆ กับฝูงลิงป่าจำนวนมากที่ห้อมล้อมเราอยู่ เนื่องจากสถานการณ์ความเป็นและความตายที่เกิดขึ้นกับตนเองจึงทำให้เกิดความกลัว ความกลัวคือแรงผลักดันให้เกิดความพยายามส่งสัญญาณบางอย่างสู่สัตว์ป่าแบบซ้ำ ๆ เพื่อให้สัตว์แปลความหมายจากสัญญาณจนเข้าใจได้อย่างถูกต้อง และเห็นถึง “จุดยืนและมุมมองของมนุษย์” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขณะเดินป่าผู้วิจัยได้พบลิงจำนวนมากประมาณร้อยตัว พวกมันเกาะขย่มบนกิ่งไม้ เหตุการณ์นี้ทำให้นึกถึงฉากในนิยายของ “พนมเทียน” เรื่อง “เพชรพระอุมา” ตัวละครคือ รพินทร์ ไพรวัลย์และคณะผู้ร่วมทาง ต่างลั่นไกปืนอย่างเมามันยิงลิงตายเป็นจำนวนมาก จากนิยายทอดเข้ามาสู่ลิงจริง ๆ ที่เผชิญในปัจจุบันทำให้ตนเองคิดได้ว่าลิงป่าเหล่านี้ไม่ปลอดภัย

ในช่วงขณะหนึ่งระหว่างเดินลอดเรือนยอดของไม้ใหญ่ ได้ยินเสียงลิงกระโดดลงมาจากต้นไม้ทางด้านหลัง เมื่อหันไปมองก็เห็นลิงตัวใหญ่ 3 ตัว มันใช้มือกระแทกพื้นดิน ส่งเสียงร้อง เหมือนไล่ต้อนให้เดินหนีฝูง จึงเกิดความเข้าใจว่า “ลิงไม่ได้ต้องการทำร้าย” จิตใจจึงสงบลงและเกิดคำถามว่าจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเป็นที่พอใจของมัน

การสื่อสารระหว่างกันของคนและสัตว์ป่าเป็นสิ่งสำคัญขึ้นมาในทันที เนื่องจากไม่ต้องการจะให้ลิงเข้าใจตนเองผิด พาลคิดว่าพวกมันจะทำร้าย ดังนั้นจึงได้

แสดงท่าทางด้วยการเดินก้มหัว ก้าวเท้าไปเรื่อย ๆ แสดงว่าตนเองศิโรราบต่ออำนาจที่ยิ่งใหญ่ของพวกมัน

ถึงแม้ไม่เคยฝึกการสื่อสารกับลิงหรือสัตว์ป่าที่ไหนมาก่อน แต่เมื่อพยายามสื่อสารกับมันก็ทำให้เกิดการสื่อสารขึ้นจริง ๆ ได้ เช่น เดินช้า ๆ ก้มหน้าแสดงท่าทางว่ากลัวมัน หันกลับไปมองมันบ้าง และไม่แสดงออกแบบก้าวร้าว ระหว่างเดินมันก็เดินตามมาห่างประมาณ 10 เมตร มันยังมีสมุนอีกสองตัวเดินตาม มันทำมือขย่มเท้าร้องขู่เสียงดังตลอดเวลา เมื่อเดินถึงศูนย์กลาง ลิงจำนวนมากก็ร้องรับกันดังมากยิ่งขึ้นไปอีก จึงเกิดความกังวลและต้องหยั่งถึงให้ได้ว่ามันต้องการอะไร มันกำลังพูดอะไร

คำถามที่เกิดขึ้นในเวลานั้นก็คือ “ลิงกำลังพูดอะไร” กับผู้วิจัย จ่าฝูงลิงเดินตามรักษาระยะห่างหมายความว่าอย่างไร ในที่สุดก็เกิดความเข้าใจว่าลิงต้องการให้ผู้วิจัยเดินหนีไปจากศูนย์กลางของกลุ่ม เมื่อเข้าใจแล้วจึงตัดสินใจเดินให้เร็วขึ้น

ผู้วิจัยพยายามสื่อสารว่าตนเองไม่ได้คิดร้ายกับมัน จากนั้นก็พยายามรีบเร่งเดินให้พ้นศูนย์กลางโดยทันที ความเข้าใจท่าทางของลิงทำให้เกิดการตัดสินใจ และลิงก็เข้าใจจุดยืนและมุมมองของคนในสถานการณ์ดังกล่าวจึงไม่มีการทำร้ายเกิดขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับประสบการณ์อีกครั้งหนึ่งในการเดินป่าร่วมกับชาวโผล่วอาวุโส เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญป่ามากคนหนึ่งในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร แต่ครั้งนี้เดินกันที่ป่าใกล้เคียงคืออำเภอทองผาภูมิ หม่องทุอุชาวโผล่วอาวุโสเคยติดตามช้างป่าฝูงนี้มาก่อนที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อนเขาแหลมทำให้ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรแยกออกมาจากป่าทองผาภูมิอย่างถาวร ในที่สุดช้างป่าไม่สามารถกลับไปทุ่งใหญ่นเรศวรได้

การเดินป่าครั้งนี้ช้างป่าเป็นผู้ส่งการสื่อสารสู่คนโดยการร้องเพื่อบอกทิศทางให้คนเดินตามที่มันต้องการ การเข้าใจการสื่อสารที่ส่งมาจากสัตว์โดยผู้เชี่ยวชาญ ทำให้กำหนดการวางตัวได้อย่างถูกต้องและได้รับความปลอดภัย สิ่งสำคัญมากคือการแสดงท่าทางการกลัวที่ล้นเกินอาจจะเป็นสาเหตุให้ถูกทำร้ายเพราะความเข้าใจผิดของ

ช้างป่า ระหว่างการเดินเป็นหมู่คณะที่บริเวณสันเขาห้วยปากคอก ทั้งกลุ่มเดินฝ่าเข้าไปอยู่กลางฝูงช้างป่าโดยไม่รู้ตัว หม่องทุอุและคนนำทางชาวทวายได้ส่งสัญญาณเงียบด้วยท่าทางให้คนในคณะเดินทางถอดรองเท้า[5] ระหว่างทางที่ต่างก็เดินตามหลังกันอย่างช้า ๆ นั้นก็ได้มีเสียงช้างร้อง “แปร๊น” ขึ้นมา คนนำทางได้ย้ายข้ามไปอีกฝั่งของสันเขา เมื่อเดินไปได้ระยะหนึ่ง ช้างป่าอีกตัวก็ร้องดังขึ้น คณะเดินทางจึงพากันย้ายข้ามไปอีกฝั่งหนึ่ง ทำเช่นนี้อยู่ประมาณ 4 ครั้ง คนทั้งหมดก็สามารถย้ายตัวเองออกมาจากศูนย์กลางของฝูงช้างป่าได้โดยปลอดภัย

หม่องทุอุอธิบายให้ฟังว่า ช้างไม่รู้จักพวกคนที่ร่วมเดินทางไปในครั้งนั้น ที่สำคัญคือมันไม่ได้กลิ่นดินปืน (ไม่ได้พกปืนไปด้วย) ดังนั้นจึงทำให้ช้างป่าไม่คิดว่าคณะเดินทางเป็นอันตรายต่อมัน การร้องของมันเพียงแค่ต้องการบอกว่ามันอยู่ที่ไหน เตือนให้กลุ่มมนุษย์เดินไปทางอื่นเพื่อไม่ให้เดินทางมาเจอมัน ถ้าหากช้างป่าไม่พอใจหรือจำกลิ่นได้ว่าคนนั้นเคยทำร้ายฝูงมันมาก่อน มันก็จะเข้ามาทำร้ายทันที

เหตุการณ์นั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าถึงแม้ช้างป่าจะอันตรายเพียงใด การแยกแยะและการมีสติสัมปชัญญะสามารถพาคนเดินป่าฝ่ากลุ่มช้างป่าได้โดยไม่ถูกทำร้าย ช้างป่าจำกลิ่นของคนแต่ละคนและสามารถแยกแยะคนต่าง ๆ ออกจากกันได้ ช้างมีวิธีจดจำคนแต่ละคนคล้ายกับที่คนจำกันได้ด้วยการสังเกตลักษณะหน้าตา ชาวโผล่วอธิบายว่าช้างมีความจำดีและไม่เคยลืมคนที่มันรู้จัก[6]

---

[5] การที่หม่องทุอุบอกให้ผู้วิจัยถอดรองเท้าเมื่อพบช้างเพราะว่าจะได้ปีนต้นไม้หนีขึ้นที่สูงได้.

[6] ช้างอาจจะใช้วิธีการสื่อสารหลาย ๆ แบบ เช่นการเคลื่อนไหวและแสดงท่าทางการสื่อสาร (movements and gestures to communicate) กับตัวอื่นหรือคนอื่น นักวิจัยช้างได้ทำการวิจัยนานนับสิบปี เช่นการโยกตัว การพับหูไปมา Joyce Poole นักชีววิทยา อธิบายว่าสิ่งนี้คือสัญญาณที่มันส่งออกมาโดยมีนัยสำคัญ เช่น ส่งถึงช้างอีกตัวหนึ่งหรือช้างทั้งกลุ่ม Joyce Poole เธอพบว่าช้างมีการใช้สติปัญญาในการสื่อสารได้อย่างชาญฉลาด เธอและสามีได้ทำฐานข้อมูลแสดงถึงความสามารถในการสื่อสารไว้ (Barcus 2017).

ดังนั้นการอยู่ร่วมในพื้นที่ป่าเดียวกันก็สามารถเป็นไปได้ หากมีการสื่อสารและมีความสัมพันธ์แบบห่าง ๆ ไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง คนและสัตว์อาจจะปรับแบบวิธีที่เหมาะสมเพื่อเชื่อมต่อถึงกันได้ สำหรับการรับรู้ถึงความเป็นมิตรและศัตรู เช่น คนที่มีกลิ่นดินปืน มีปืนเป็นศัตรู คนที่วิ่งหนีทุรนทุรายเป็นอันตรายต้องไล่ให้หนีไปไกล ๆ เหตุการณ์คนไทยที่ราบเข้ามาเก็บของป่าล่าสัตว์ถูกช้างป่าไล่ ขู่ทำร้าย เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ แต่ในความจริงแล้วการทำร้ายชาวบ้านจนเสียชีวิตมีไม่มากนัก ช้างป่าใช้วิธีไล่คนให้ออกจากบริเวณที่มันอยู่อาศัยมากกว่าที่จะตั้งใจฆ่าหากมันต้องการฆ่าเป็นการยากที่คนจะรอด หากไม่มีอาวุธร้ายแรงและมีความแม่นยำแล้ว การฆ่าช้างป่าไม่ใช่เรื่องง่าย การเรียนรู้เพื่อปรับความสัมพันธ์ก็คือการสื่อสารโดยใช้ภาษาทางอ้อมในสถานการณ์เฉพาะ การสื่อสารกับสัตว์สามารถเรียนรู้ได้ ช้างป่าและคนต่างก็ประเมินซึ่งกันและกันในการเดินทางและการพบพาน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ให้ตัวอย่างถึงประสบการณ์ส่วนตัว ชาวโผล่วมีตัวอย่างการสื่อสารในสถานการณ์ของความเป็นและความตายหลายตัวอย่างด้วยกัน ชาวโผล่วบ้านทิไลป้าเล่าให้ฟังว่าในวันหนึ่งระหว่างหาปลาในป่า เสือได้ไล่และตามล่าจนเขาต้องหนีขึ้นต้นไม้ แต่เสือยังรออยู่ใต้ต้นและกระโดดตะครุบเป็นระยะ จากความกลัวเสืออย่างที่สุด เขากล่าวคำวิงวอนขอร้องเสือให้ไว้ชีวิต เพราะตนเองต้องดูแลลูก เสือก็ร้องขู่เขาอยู่เรื่อย ๆ ในที่สุดเขาได้ตัดสินใจพูดคุยเรื่องที่ค้างคาใจจนป่วย เพื่อเป็นการขอความเห็นใจและให้เสือไว้ชีวิต ภรรยาของเขาหนีตามผู้ชายและทิ้งลูกไว้ให้เขาเลี้ยงถึง 3 คน ในขณะที่ลูกคนเล็กยังเป็นเด็กทารก เขาพูดกับเสือโคร่งซึ่งเป็นศัตรู วิงวอนร้องขอชีวิต ขอความปราณีจากเสือโคร่ง และในที่สุดได้พัฒนากลายมาเป็นการปรับทุกข์กับศัตรู หลังจากที่เขาระบายความในใจให้เสือโคร่งฟังไปเรื่อย ๆ ในที่สุดเสือก็หยุด และไว้ชีวิต เหตุการณ์นี้มนุษย์เป็นฝ่ายพยายามสื่อสารแก่สัตว์ เสือจะเข้าใจการสื่อสารของคนหรือไม่ เรื่องนั้นไม่สำคัญ แต่ที่สำคัญเสือโคร่งในภาพแทนของชาวโผล่ว

ที่ถูกอธิบาย ก็คือเสือโคร่งมีวิธีการคิด และมีความเมตตา เพราะเขาร้องขอชีวิต เขาเชื่อว่าที่เขาสื่อสารนั้นเสือสามารถเข้าใจในสิ่งที่เขาสื่อสารได้ เสือเข้าใจภาษาโผล่ว

วิธีการอธิบายของชาวโผล่วคือการสร้างภาพแทนความสัมพันธ์ทางจิตใจและเปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นญาติผู้ใหญ่ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เขาพูดผ่านวิธีคิดของตนเองว่าเสือเข้าใจในสิ่งที่เขาพูดกับมันได้ ดังนั้นเสือโคร่งจึงให้ชีวิตแก่เขาเพื่อที่เขาจะได้เลี้ยงดูแลลูกต่อไป

ภาพแทนธรรมชาติ เครื่องมือสำหรับการต้อนรับธรรมชาติเข้าสู่วัฒนธรรม

โลกของชาวโผล่วไม่ได้แยกระหว่างโลกของธรรมชาติเชิงกายภาพและโลกธรรมชาติที่เป็นนิทาน เรื่องเล่า ปรัมปรา ตำรา และประวัติศาสตร์ หลายสิ่งหลายอย่างดูผสมปนเปไปหมด พวกเขาใช้กรอบความคิดที่มาจากสัญลักษณ์ในนิทาน เรื่องเล่า ปรัมปรา ตำรา และประวัติศาสตร์มาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่กำลังเผชิญอยู่จริง ในตำราการพยากรณ์ชีวิตในเชิงปัจเจกและสังคมก็อ้างอิงกับเหตุการณ์ธรรมชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวโผล่วก็ถูกรักษาไว้โดยนิทานที่อิงกับธรรมชาติด้วยเช่นเดียวกัน

มีนิทานเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับชายคนที่ชื่อ “หม่องป้อจ่าย” ได้รับการศึกษาจากฤษีเสาะเถี่ยเขจ่ง (ขะ - เจ่ง) แต่ก็ไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ หม่องป้อจ่ายชดเชยด้วยความรู้อื่นจากฤษี มีความสามารถในการสื่อสารกับสัตว์ได้ ชาวโผล่วอธิบายบรรพบุรุษว่ามีความสามารถพิเศษ คุยและฟังเสียงสัตว์ได้ ความสามารถพิเศษเช่นนี้มีความสำคัญขึ้นมาในหมู่ชาวโผล่ว

เรื่องเล่าปรัมปราเหล่านี้ชาวบ้านผู้เล่าไม่ได้คิดว่าเป็นเรื่องเหลวไหล เขาเชื่อว่าทั้งหมดเป็นเรื่องจริง การที่เขาเรียนตัวหนังสือไม่ได้แต่ได้รับการชดเชยด้วยการฟังเสียงสัตว์และคุยกับสัตว์ได้จึงทำให้เขาได้เปรียบคนอื่น ชาวโผล่วมีความภาคภูมิใจใน

ความสามารถนั้น แต่ความรู้เหล่านี้ได้หายไปแล้ว ความสามารถในการสื่อสารข้ามสายพันธุ์ที่มีอยู่เป็นเพียงความรู้ที่น้อยมาก หากเปรียบเทียบกับหม่องป้อจ่ายที่ได้ร่ำเรียนมาจากฤษีแล้ว ปัจจุบันชาวโผล่วมีความรู้เกี่ยวกับภาษาสัตว์เล็กน้อยแต่ก็ทำให้พวกเขาสามารถเอาชีวิตรอดในป่าได้แล้ว การเลียนเสียงร้องของสัตว์ การฟังป่าพูด เป็นตำนานของบรรพบุรุษและเป็นภาพแทนความเป็นตัวตนที่ถูกอ้างอิงเพื่อสื่อสารกันภายในและภายนอกถึงความเป็นกะเหรี่ยงในระดับส่วนรวม คือความรู้จักป่านั่นเอง

ชาวโผล่วมีศิลปะของการจำลองแบบ (mimesis) ตัวเองเข้าไปรับรู้เข้าใจในสิ่งที่สัตว์คิด ซึ่งก็คือการ สลับ (switching) มุมมองของชาวโผล่วกับชีวิตอื่น และหลังจากนั้นได้นำมาประกอบรวมเข้าด้วยกัน (assemblage) ระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม มนุษย์และสัตว์ ต่างก็มีความรู้สำหรับการสื่อสาร เนื่องจากชาวโผล่วมีชีวิตอยู่ท่ามกลางชีวิตอื่น ๆ นับล้านชีวิต และจากการที่เขามีความสามารถในการใช้มุมมองชีวิตอื่นเพื่อเปรียบเทียบกลับมาที่มุมมองของคน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับศีลธรรม เช่น การใช้ตัวอย่างการมีศีลธรรมของสัตว์ ต้นไม้ และสิ่งของ[7] มาเปรียบเทียบกับศีลธรรมของตนเอง เป็นต้น

ศีลธรรมของสัตว์ถูกสังเกตโดยชาวโผล่วและเมื่อพวกเขาถ่ายทอดไปสู่คนอื่นจึงกลายเป็นภาพแทนและนำมาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของตนเอง การทำเช่นนั้นได้ก็มาจากการใช้วัฒนธรรมชาวโผล่วและจำลองเข้าไปคิดจากจุดยืนของสัตว์และพืชอีกชั้นหนึ่ง หลังจากนั้นก็ซึมซับวิธีคิดของสัตว์และกลับมามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของตนเอง การเข้าไปยืนคิดในมุมมองของสายพันธุ์อื่นได้จะต้องยอมรับการดำรงอยู่ของชีวิตอื่นว่ามีความคิด มีเหตุผลของการกระทำใกล้เคียงกันกับตนเอง

[7] นอกจากสัตว์แล้วชาวโผล่วยังคิดว่า ต้นไม้ พันธุ์พืชและสิ่งของมีความคิด ซึ่งพวกเขาถึงแม้จะใช้ประโยชน์แต่ต้องให้ความเคารพ ในวงรอบปีจะต้องมีการจัดพิธีกรรมเพื่อให้ความเคารพแก่สิ่งเหล่านี้.

ดังนั้นชาวโผล่วจึงยอมรับว่าสัตว์และต้นไม้มีความเป็น “บุคคล” กล่าวคือ สัตว์และต้นไม้ไม่ใช่คน แต่ชาวโผล่วอธิบายอีกรูปแบบหนึ่งว่า สัตว์และต้นไม้มี “หล่า”[8] เช่นเดียวกับที่ชาวโผล่วมี เมื่อหล่าออกจากร่างทำให้เรือนร่างที่มีชีวิตแตกสลาย หล่าได้ย้ายไปเกิดใหม่เป็นสายพันธุ์อื่น ในทีละชั้นตั้งแต่พืชและสัตว์ จากสิ่งมีชีวิตที่อายุน้อยจนเป็นสายพันธุ์ที่มีอายุยืนยาว ดังนั้นชาวโผล่ว สัตว์ ต้นไม้ และก้อนหิน สิ่งของจึงมีความเท่ากันในระดับหนึ่ง เหมือนกับว่าทุกสิ่งมีความเป็น “บุคคล” วิธีคิดนี้ทำให้การย้ายไปมีมุมมองของชีวิตอื่นและวัตถุมีความเป็นไปได้เพราะมีหล่าเชื่อมโยงทุกสิ่งและทำให้เกิดการรวบรวมทุกสิ่งประกอบเข้ามาเป็นอาณาจักรของชีวิต ผู้วิจัยจึงอธิบายได้ว่าชาวโผล่วและสัตว์ต่างพับหรือขยายเข้าไปซ้อนกัน หมายถึงไม่มีการแบ่งแยกถาวรระหว่างสายพันธุ์ชีวิตและสิ่งของต่างทดแทนกันได้

การสังเกตการณ์ชีวิตอื่นทำให้เกิดการเรียนรู้และถูกนำย้อนกลับมาเปรียบเทียบกับความเป็นมนุษย์อีกครั้ง (beyond human) แต่ไม่มีใครสามารถรู้ได้แน่ชัดว่าวัฒนธรรมของชาวโผล่วเรียนรู้มาจากสัตว์ พืช สิ่งของในเรื่องใดโดยตรงหรือไม่ และเมื่อไหร่ ในสิ่งที่ผู้วิจัยอธิบาย ณ ที่นี้ก็คือการพับเข้าหากัน มาจากการเปรียบเทียบวิธีคิดของสัตว์กับของชาวโผล่ว สำหรับชาวโผล่วแล้วพวกเขาใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการแปลความหมายแล้วนำมาสร้างเป็นเรื่องปรัมปรา การนิยามศีลธรรมก็มีความแตกต่างจากสังคมภายนอกป่าทุ่งใหญ่นเรศวร การย้ายออกไปสู่พืชและสัตว์และการพับนำกลับมารวมเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ “ศีลธรรมของสัตว์” มีความเป็นไปได้ด้วยเช่นกัน ชาวโผล่วอธิบายว่า “ศีลธรรมของสัตว์ พันธุ์พืชและสิ่งของรุกขจือ (รุกขชาติ)” มีศีลธรรมของตนที่จะต้องยอมให้มนุษย์ตัด ฟัน เผา เพื่อนำมาสร้างบ้าน หรือถางพื้นที่เพื่อปลูกข้าวได้ และคนก็มีสิ่งที่แลกเปลี่ยนด้วยการ

[8] หล่าคือสิ่งคล้ายวิญญาณที่สิงครอบครอง ร่างมนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ และสิ่งของ เมื่อชาวโผล่วตายไป หล่าจะออกจากร่าง และไปเกิดเป็นสิ่งอื่น.

เคารพรุกขจือ ไม่ทำร้ายตอไม้ ฯลฯ ชาวโผล่วต้องนับถือ ดังกรณีที่พ่อแม่เด็กทารกนำ “รกเด็ก” แขวนไว้กับต้นไม้ใหญ่ นั่นก็เพราะต้นไม้ใหญ่มีอายุยืนยาวเหมือนกับคนสูงวัยมากกว่าทุกคนในหมู่บ้าน “รก” คือสายสะดือที่ดูดซึมอาหารเมื่อเด็กทารกอยู่อาศัยในครรภ์ของแม่ เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ดูดซึมอาหารจากดิน เป็นต้น นอกจากนี้ชาวโผล่วยังบูชาต้นข้าว เพราะมีนิทานกึ่งประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงทั้งชาวโผล่วและชาวปกากญอ ว่า “พิบือโย” ยายผู้สูงวัยได้รับอุบัติเหตุเสียชีวิตและ “หล่า” ของยายได้ไปเกิดเป็นข้าวสำหรับให้คนกิน ดังนั้นจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายที่รองรับการนำเข้าต้นข้าวเข้าสู่วัฒนธรรมชาวโผล่ว

ชาวโผล่วมีประเพณีการสั่งสอนการตักเตือนและการตอกย้ำศีลธรรม ความเป็นตัวตนของชาวโผล่วมาจากการอ้างอิงถึงสัตว์เป็นจำนวนมาก จากการศึกษาภาคสนาม มีนิทาน คำสอน และเรื่องเล่าก่อนนอนมากมาย ที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างสำหรับอธิบายการย้ายจุดยืนของมนุษย์เพื่อเข้าใจวิธีคิดอื่น การสร้างเป็นภาพแทน การนำกลับมานิยามความเป็นมนุษย์ รับรองข้อเสนอของผู้วิจัย

หากใครไม่เคยเห็นภาพงูเหลือมรัดพันตัวเก้งมากว่าสองรอบ คนนั้นคงจินตนาการไม่ออกและไม่รู้สึกถึงความน่ากลัว หากได้เห็นภาพหัวของงูกำลังอมร่างของเก้งเข้าไปในลำตัวของมันแล้วเป็นการยากที่จะลืม และหากผู้พบเห็นมีความสามารถที่จะหยุดยั้งเหตุการณ์ก่อนที่เก้งจะตายเราอาจจะกระทำโดยเร็ว เพราะความสงสารที่มีต่อเก้ง สิ่งนี้คือการมีศีลธรรมที่คนทั่วไปมีหรือคิดว่าต้องทำเพราะเห็นใจเก้ง แต่สำหรับชาวโผล่วพวกเขาอธิบายเหตุการณ์ว่า

> *“...งูเหลือมกินเหยื่อขนาดใหญ่เมื่อไหร่มันจะนอนนิ่ง เหมือนเข้าสมาธิไม่ย้ายไปไหน เหยื่อในท้องหมด เมื่อไหร่มันก็จะสำรอกกระดูกออกมาทางปาก เวลาที่ชาวโผล่วเห็นงูเหลือมกำลังกินเหยื่อความจริงแล้วจะฆ่างูก็ได้ แต่งูเหลือมมันหาอาหารยากมาก กว่าจะได้กิน*

อาหารแต่ละครั้งต้องใช้เวลายาวนาน บางครั้งอาจรอถึงสัปดาห์ หรือครึ่งเดือน มันเลื้อยช้าสัตว์ที่มันได้เป็นอาหาร เป็นเพราะเจ้าป่าเจ้าเขาให้สัตว์เดินมาหางูเหลือมเอง กว่ามันจะได้กินมันต้องทนหิวมาตั้งนาน... พวกเราไม่ฆ่ามันถึงจะอันตรายเพราะสงสาร กว่ามันจะกินได้แต่ละครั้งต้องอดทน พ่อเคยสอนว่า 'อดให้อดอย่างงู กินก็ให้กินอย่างงู'..."

Interview Jaa (alias)

ชาวโผล่วอธิบายว่า "เจ้าป่า" เลือกสัตว์ให้เป็นอาหารงูเหลือม ชาวโผล่วไม่ได้สงสารเก้งแต่สงสารงูเหลือม เขาจำลองแบบตัวเองในฐานะผู้ล่า ซึ่งชาวโผล่วก็ล่าเก้งเป็นอาหารด้วยเช่นกัน เข้าไปรู้สึกถึงงูเหลือมว่ามันคงหิว หากชาวโผล่วไม่มีอาหารก็คงรู้สึกหิวเช่นงูเหลือม และ "ความหมาย" ที่แปลความออกมาได้ ก็คือการอดทนรอเพื่อได้ทำในสิ่งที่ต้องการ และก็ควรมีความสุขกับ "ผล" ที่ได้รับจากการรอคอย โดยไม่เสียใจว่าผลตอบแทนที่ได้รับมาจะมากน้อยเพียงใด

สิ่งที่พบจากคำอธิบายก็คือชาวโผล่วได้ใช้มุมมองของงูเหลือมเพื่อเข้าใจความเป็นมนุษย์ การพับตนเองเข้าไปสู่งูเหลือมแล้วถอยออกมาสู่ตัวตนของตนเองทำให้เกิดการประกอบรวมเข้าด้วยกันของศีลธรรมของงูเหลือมและศีลธรรมของมนุษย์

ชาวโผล่วเข้าใจต่อนิเวศวิทยาของงูเหลือมเป็นอย่างดี และการมองงูเหลือมกินเหยื่อก็เช่นเดียวกันกับที่คนกินเก้ง ชาวโผล่วจึงเข้าใจมันผ่านมุมมองสัตว์ผู้ล่าด้วยกัน จากนั้นก็พัฒนาเป็นคำกลอนไว้สอนลูกหลาน ซึ่งไม่รู้ว่าเรื่องคำกลอนนี้ถูกสร้างขึ้นมาโดยใครและเมื่อไหร่ "อดให้อดอย่างงู กินก็ให้กินอย่างงู" คำสอนนี้เป็นสิ่งที่น่าจดจำและก็จำได้ง่ายมาก เมื่อรูปสัญญะงูเหลือมพันตัวเก้งแสดงขึ้น ความหมายของสัญญะก็

ถูกนำเข้ามาประกอบรวมเข้าด้วยกัน และเกิดเป็นความหมาย “อดให้อดอย่างงู กินก็ให้กินอย่างงู”

ชาวโผล่วได้นำเรื่องปรัมปรา เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นสัญลักษณ์บอกต่อคนรุ่นใหม่สอนให้ถอดรหัสที่มีอยู่ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ ลูกหลานชาวโผล่วได้เรียนรู้สิ่งที่แฝงอยู่ในภาพแทน พวกเขาอ้างอิงถึงวิธีคิดของงูเหลือม สร้างเป็นความเข้าใจต่องูเหลือม ความคิดที่มีต่องูเหลือมถูกกลมกลืนกับภาพหลักฐานเชิงประจักษ์ และแล้วงูเหลือมก็ถูกนำมาใช้เปรียบเทียบกับคน สิ่งนี้คือการทำงานการเผชิญกับภาพแทนธรรมชาติของชีวิตป่า และพับให้ชาวโผล่วเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งกับชีวิตป่าไปด้วย

การสร้างศีลธรรมของชาวโผล่วทำโดยการจำลองตัวแบบ (mimesis) เข้าไปคิดแบบงูเหลือมแล้วซึมซับ (absorb) มาสร้างเป็นต้นแบบ (prototype) ขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยกลืน (merge) หรือพับตนเองเข้าไปด้วย หลังจากนั้นก็ย้ายตนเองออกมาเป็นมนุษย์ที่เลียนแบบจาก “ตัวแบบ” ที่ตนเองจำลองขึ้น กล่าวโดยสรุปแล้วตัวแบบที่เกิดขึ้นคือการผสมปนเประหว่างความคิดของชาวโผล่วและวิธีคิดของงูเหลือม ไม่ใช่จากชาวโผล่วฝ่ายเดียว และชาวโผล่วก็ฉวยใช้ประโยชน์ธรรมชาติโดยการซึมซับธรรมชาติจริง ๆ ของสัตว์ เข้ามาเป็นธรรมชาติในเชิงความคิด

ตัวอย่างสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการไม่เลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหาร ชาวโผล่วมีประเพณีไม่เลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหาร ซึ่งเรื่องนี้เป็นข้อห้ามบรรพบุรุษสำหรับคนภายนอก เช่น ข้าราชการที่เข้ามาพัฒนา ไม่สามารถเข้าใจวิธีคิดชาวโผล่วได้และเป็นเรื่องที่ดูซ่อนเร้นลึกลับมาก ผู้อาวุโสชาวโผล่วคนหนึ่งจากบ้านไกเนเอะ (กลุ่มย่อยของหมู่บ้านจะแก) ที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร อายุประมาณ 90 ปี ได้อธิบายว่า

> *“...เมื่อเราเลี้ยงสัตว์เลี้ยง เช่น แมวเราก็อดที่จะรักมันเช่นลูกไม่ได้ หากเราเลี้ยงไก่แล้วเราคิดตลอดเวลาว่าเราจะกินมัน เราเลี้ยง เราให้อาหาร ให้มันอยู่ในบ้าน...*

เราไม่สามารถหยุดรักและหยุดสงสารมันได้ แต่เราก็คิดตลอดเวลาว่า เราจะฆ่ามันในวันหนึ่ง...เรากำลังเพาะความรักและเราก็เพาะความคิดที่จะฆ่าไปด้วยตลอดเวลา คนรุ่นเก่าถึงได้สั่งไว้ว่าไม่ให้เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารเมื่อเราไม่หิว เราก็ไม่ล่า นั่นทำให้เราไม่ต้องคิดตลอดเวลาว่าเราจะฆ่าใคร..."

Interview Tha (alias)

ชาวโผล่วเปรียบเทียบความเป็นมนุษย์กลับไปนิยามสัตว์ ความเผื่อแผ่ในฐานะของมนุษย์ ครอบครัวและเครือญาติ ถูกนำมาประกอบรวมเข้ากับภาพแทนให้แก่ชีวิตของสัตว์เลี้ยง และการพับไปพับมาทั้งรูปธรรมและนามธรรม รูปธรรมคือรูปสัญญะที่มาจากธรรมชาติ และนามธรรมความคิดทั้งจากของคนและสัตว์ เกิดการแลกเปลี่ยนกันขึ้นกลายเป็นภาพแทนที่ใช้รวมกันในป่า

เสือขโมย: การรู้ตัวตนของเสือว่ากำลังละเมิดทรัพย์สินส่วนบุคคล

ชาวโผล่วอธิบายเกี่ยวกับสัตว์จากการที่เขาสัมผัสได้ว่าสัตว์สามารถคิดได้ มีความฉลาด มีเหตุการณ์จำนวนมากที่เวลาชาวโผล่วเล่าเรื่อง คล้ายกับการอธิบายเกี่ยวกับคน เช่น การมีความฉลาดเฉลียว ความเจ้าเล่ห์ เหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นที่หมู่บ้านทิไลป้า เสือโคร่งได้เข้ามาล่าวัวที่ชาวโผล่วเลี้ยงไว้ที่พื้นที่ป่ารอบนอกหมู่บ้าน ความโกลาหล ตระหนก ความกังวล แผ่ไปทั่วหมู่บ้าน ชาวโผล่วหญิงชายจำนวนมากพูดถึงเรื่องนี้ เจ้าของวัวได้ชักชวนกลุ่มผู้ชายที่เป็นเจ้าของวัวคนอื่น ๆ ติดตามเสือโคร่งเพื่อแย่งวัวกลับมา วัวเลี้ยงได้รับการสนับสนุนจากโครงการของรัฐ ตามนโยบายลดการล่าสัตว์ป่าให้ชาวโผล่วเลี้ยงสัตว์ไว้กินเป็นอาหาร การล่าสัตว์ป่าอาจจะเป็นเหตุให้

กรมป่าไม้ขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ความจริงแล้วการนำวัวมาให้ชาวโผล่วเลี้ยงเป็นเพราะกระทรวงมหาดไทยเป็นห่วงชาวโผล่ว และแสดงการสนับสนุนให้ชาวโผล่วอยู่ในพื้นป่าที่ได้ แต่ก็ไม่ต้องการขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐด้วยกันอย่างโจ่งแจ้ง จึงนำเสนอทางออกให้ชาวโผล่วเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหาร เพื่อใช้เป็นข้ออ้างว่าชาวโผล่วไม่ล่าสัตว์ นอกจากนี้ก็ยังให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ฉีดยาเพื่อกันโรคระบาดและโรคติดต่อ มีการเหน็บใบหูเพื่อทำบาร์โคดและบอกวันที่ฉีดวัคซีน แต่การนำวัวที่ไม่มีประสบการณ์ในการต่อสู้เอาตัวรอดกับสัตว์ป่าเข้ามาไว้ในป่าก็เหมือนกับการมีอาหารที่พร้อมบริโภคไว้สำหรับสัตว์ผู้ล่า วัวเลี้ยงกลายเป็นเหยื่ออันโอชะและล่าง่ายแสนง่าย วัวจึงนำเสือเข้ามาใกล้หมู่บ้านมากเกินไป เสือล่าวัวไปหลายครั้ง ทำให้คนและเสือกลายเป็นศัตรูกันมากยิ่งขึ้น เจ้าของพยายามปกป้องทรัพย์สินโดยการจ้างกะเหรี่ยงฝั่งพม่ามาเฝ้าวัว แต่อย่างไรก็ตามคนไม่สามารถเฝ้าได้ตลอดเวลาและดูแลไม่ทั่วถึง

ชาวโผล่วอธิบายว่าเสือเข้ามาล่าวัวมีการแสดงท่าทางเช่นเดียวกับคนขโมยของ ความสนใจอยู่ที่ทำไมเสือจึงถูกกล่าวหาว่าเป็น “ขโมย” การขโมยโดยเสือนั้นเขาขโมยอย่างไร ชาวโผล่วอธิบายว่าเหยื่อของเสือโคร่งที่ถูกฆ่าไม่ว่าจะเป็นเก้ง กวาง ลูกหมูป่า เสือจะนำไปซ่อนเพื่อรอให้เน่าและไม่ไกลจากที่ล่ามากนักและกลับมากินในภายหลัง ส่วนการขโมยวัวนั้นแตกต่างออกไป เพราะเมื่อมันฆ่าวัวชาวโผล่วแล้วเสือได้นำไปซ่อนไกลจากที่มันล่ามาก ชาวโผล่วให้รายละเอียดว่าเสือโคร่งจะสะพายเหยื่อที่มันล่าไว้บนหัวไหล่ แล้วสะพายแล่งไขว้ไปอีกฝั่งหนึ่งของตัวมันเพื่อรับน้ำหนักเอาไว้ มันจะใช้ปากกัดส่วนลำตัวด้านบนของเหยื่อไว้ไม่ให้หลุด ด้วยท่าทางแบบนี้พวกเขาจึงอธิบายว่าเสือขโมยวัว เสือจึงดูมีสถานภาพที่สูงกว่าปกติคือเป็น “เสือขโมย” ไม่ใช่แค่เสือโคร่ง การจำลองแบบของชาวโผล่วเช่นนี้ทำให้เสือดูคล้ายคน คือ “เป็นขโมยได้” พวกเขาสร้างภาพและกล่าวโทษเสือว่ามันมีความคิดเป็นขโมยเพราะมันรู้อยู่แล้วว่าวัวเลี้ยงโดยคน ไม่ใช่ป่าเลี้ยง การอธิบายเช่นนี้จึงสร้างภาพแทนให้แก่เสืออีกครั้งว่าเสือ

“มีความเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินส่วนบุคคล” และการล่าเหยื่อที่เป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลคือการ “ขโมย”

ในความจริงแล้วไม่ว่าชาวโผล่วหรือใครที่ไหนก็มีความเกรงกลัวเสือและพยายามไม่ยุ่งเกี่ยวด้วย สำหรับเสือที่รุกล้ำเข้ามากินวัวในพื้นที่เลี้ยงสัตว์ทั้งที่พวกเขาได้แสดงความเป็นเจ้าของ เช่น การสร้างรั้วและการเฝ้าวัวเลี้ยง การขโมยวัวทำให้พวกเขามีการแสดงท่าทางที่แตกต่างออกไป คือตามเสือเพื่อนำวัวคืน

การแสดงท่าทางเป็นปฏิปักษ์ต่อเสือเกิดขึ้นจากการปรับตัว ในการอยู่ร่วมกันกับเสือที่มีพลวัตจากการนำเข้าวัวสายพันธุ์ใหม่เข้าสู่ป่า ดังนั้นจึงทำให้เสือและคนกลายเป็นศัตรูกันมากยิ่งขึ้น จากการติดตามเสือเพื่อทวงวัวคืน ทำให้เสือแสดงท่าทางแตกต่างจากการกินสัตว์ป่าทั่วไป คือเสือรู้ว่าจะถูกติดตาม เสือจึงแบกวัวและอำพรางรอยเท้าของตนเอง เช่น การสลับเดินในลำห้วยเป็นระยะเพื่อพรางรอย ชาวโผล่วก็ตามอย่างไม่ลดละถึงสองวันเต็ม พวกเขาพบรอยเสือเป็นระยะ แต่อย่างไรก็ตามเสือไม่ทัน ในที่สุดก็ผิดหวังและคิดว่าเนื้อวัวคงเน่าแล้วและเหนื่อยล้า พวกเขาไม่ได้แค่ต้องการแย่งเอาวัวจากเสือมากิน แต่พวกเขาต้องการสื่อสารให้เสือมันรู้ว่าเจ้าของวัวไม่ยอมให้มันทำตัวเป็นขโมย

ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเสือและชาวโผล่วคือการสื่อสาร การสื่อสารอาจจะเป็นการสื่อไปยังศัตรูเพื่อสร้างอาณาเขต โดยแสดงให้เห็นเด่นชัด เช่น รั้วกั้น คนถือปืนเฝ้าวัว เป็นต้น เพื่อปกป้องพื้นที่และสัตว์เลี้ยง เสือเองก็รับการสื่อสารจากคนเช่นกัน ดังที่มันนำวัวไปกินไกลหมู่บ้าน ในเรื่องเสือขโมยทำให้เห็นว่าชาวโผล่วได้ใช้มุมมองของศัตรูเพื่อเข้าใจวิธีคิดและมีปฏิสัมพันธ์กับเสือในบทบาทที่แตกต่างออกไปเมื่อมีสถานการณ์ใหม่เข้ามาในหมู่บ้าน เช่น โครงการพัฒนาของรัฐ เป็นต้น

“เสือคิดได้แต่ไม่ฉลาดเท่าคน หมีทำห้างได้แต่ไม่รู้ว่าจะหลบฝนอย่างไร” การอธิบายเกี่ยวกับเสือมีหลายเรื่อง บางเรื่องเกี่ยวกับการนำเสนอตนเองว่ามีความเหนือกว่าเสือในบางแง่มุม ชาวโผล่วกลัวเสือและสังเกตเสือ และก็สงสัยว่า “เสือมัน

คิดเป็นหรือไม่” ผู้สูงวัยชาวโผล่วหม่องทุอุได้เล่าประสบการณ์ในวัยเด็กว่า พ่อของตนสอนการเป็นพรานล่าสัตว์ด้วยการพาเที่ยวป่าที่แม่น้ำแม่กลอง (จังหวัดตากในปัจจุบัน) พ่อให้เขาดูเสือว่ายน้ำข้ามแม่น้ำ เขาปีนต้นไม้และแอบมองเสือ เสือว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไปและมาหลายรอบ เขาเห็นมันยืนนิ่ง ๆ มองกลับไปยังฝั่งที่มันเพิ่งว่ายน้ำข้ามมา เสร็จแล้วก็ว่ายกลับฝั่งเดิมอีกครั้ง เขาเห็นเสือมีการแสดงท่าทางแปลก ๆ แต่ไม่สามารถเข้าใจได้ ในที่สุดเมื่อเสือเดินจากไป พ่อของเขาถามว่าเขาคิดอย่างไร เขาตอบว่า

> *“...เสือฉลาดมาก มันช่างคิด ขี้สงสัย มันสงสัยว่า ก่อนที่มันจะว่ายน้ำข้ามแม่กลองมันคงหมายตาเอาไว้ ว่าจะว่ายข้ามไปที่หนึ่ง แต่เวลาข้ามแม่กลองแล้วทำไม มันเลื่อนออกไปไกลจากที่มันคาดหมายว่าข้ามไปถึง...”*
>
> *Interview Hmong Thu-au (alias)*

ชาวโผล่วอธิบายคนเข้าใจว่าเมื่อว่ายน้ำ ทำให้ร่างกายลอยอยู่ในน้ำเมื่อแม่น้ำไหลทำให้เรือนร่างเคลื่อนไปจากตำแหน่งที่ตนเองตั้งใจ แต่เสือไม่สามารถเข้าใจเรื่องนี้ได้ นั่นเป็นเพราะ “เสือฉลาดก็จริง แต่คนฉลาดกว่าเสือ”

ชาวโผล่วอ้างอิงว่าสัตว์คิดอย่างไรและอธิบายว่าตนเองคิดได้จึงฉลาดกว่าเสือ การสร้างภาพแทนเสือก็เพื่อสร้างคำตอบให้แก่ตนเอง คือการตอกย้ำความเป็นศูนย์กลางของมนุษย์ (anthropocentrism) การอ้างอิงเสือโดยการสลับจุดยืนตัวเองหยั่งถึงความคิดของสัตว์ และนำกลับมานิยามตนเอง ถึงแม้จะเห็นการอธิบายเปรียบเทียบสัตว์กับคน แต่คนก็สร้างความสำคัญให้แก่เผ่าพันธุ์ของตนเอง ส่วนเสือก็แสดงความเป็นปัจเจกอย่างชัดเจน แต่แตกต่างจากคน

สัตว์คิดอย่างไร เป็นประเด็นที่ชาวโผล่วเปรียบเทียบกับการคิดของคนอยู่เสมอ ตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมเดินป่ากับวัยรุ่นชาวโผล่วแห่งบ้านสะเนพ่อง ได้พบห้าง

บนต้นไม้ใหม่ในป่าลึก ห้างเป็นสิ่งประดิษฐ์ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง ลักษณะมีไม้ที่ขัดกันไปมาอย่างซับซ้อนและหนา วัยรุ่นคนนั้นอธิบายว่าหมีทำห้างขึ้นมาเพื่อหลบฝน ซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจยากมาก จึงเกิดข้อสงสัยว่าทำไมห้างตั้งอยู่กลางต้นไม้สูงแต่ไม่มีหลังคา

ชาวโผล่วอธิบายว่า “หมีไม่รู้ว่าฝนตกมาจากฟ้า” หมีรู้ว่าในลำห้วยและบนแผ่นดินมีน้ำ (น้ำผุด) เมื่อถึงเวลาฝนตกหนัก มันจึงคิดว่าน้ำกระเด็นจากลำห้วยขึ้นมาโดนตัว หมีจึงทำห้างบนต้นไม้สูงแล้วปีนต้นไม้ขึ้นไปอยู่บนห้างเพื่อหลบฝนที่กระเด็นขึ้นมาโดนตัว และหมีทำอย่างนี้มานานทุกรุ่น

จากร่องรอยแล้วเป็นเช่นนั้นมีรอยหมีตะปบเพื่อปีนต้นไม้ขึ้นไปบนห้างจริง แต่การหยั่งให้ถึงวิธีคิดของหมีนั้นเป็นไปไม่ได้ และยากยิ่งที่จะคาดเดาว่าหมีทำเช่นนั้นทำไม เรื่องเสือและหมีมีจุดร่วมสำคัญ คือ

1. ชาวโผล่วอธิบายตนเองว่ามีความฉลาดมากกว่า มีเหตุผลที่เหนือกว่า

2. เสือและหมีมีวิธีคิดเหมือนคน เช่น การเอาชนะธรรมชาติ

การสร้างภาพแทนให้แก่ธรรมชาติด้วยความเหนือกว่าในเชิงเหตุผล คือการกำหนดท่าทีของตนเองให้สอดคล้องกับเรื่องเล่าปรัมปราและวัฒนธรรม

ชาวโผล่วหาแง่มุมในการสร้างภาพแทนแก่ชีวิตอื่น จากมุมมองของชีวิตอื่น ตัวอย่างสองกรณีนี้ ภาพแทนของชาวโผล่วแสดงให้เห็นว่ามีการนำมุมมองของสัตว์กลับมาปรับเป็นความเข้าใจของมนุษย์ และอธิบายได้ว่าชาวโผล่วไม่ได้เป็นฝ่ายเก็บกดจากธรรมชาติ ไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติฝ่ายเดียว ถึงแม้ชาวโผล่วจะย้ายจุดยืนไปมองเช่นเสือและหมีได้ แต่ชาวโผล่วเองก็คิดจากจุดยืนของตนเองว่าเขาสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้มุมมองที่ได้รับการปรับใหม่แล้วได้ถูกนำมาใช้สำหรับการต่อรองในชีวิตประจำวันเพื่อการอยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งความสัมพันธ์ สัตว์เองก็มีจุดยืนของตนเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้เห็นว่าทั้งสัตว์และคนถึงแม้จะมีพื้นที่การสื่อสารร่วม แต่ต่างฝ่ายก็เห็นว่าสายพันธุ์ตนเองสำคัญกว่า ดังนั้นทั้งชาวโผล่วและสัตว์ต่างก็เป็นอิสระจากกันและกัน

คำอธิบายของชาวโผล่วมาจากการพยายามข้ามไปมีจุดยืนของหมี เข้าไปนั่งในความคิดของหมีและอธิบายจากโลกที่เขาคิดว่าหมีเห็นโลกเช่นนั้น แตกต่างจากวิธีคิดที่แยกโลกของสัตว์เดรัจฉานออกจากโลกของสัตว์มนุษย์ผู้ประเสริฐกว่า และมนุษย์เท่านั้นที่สามารถมีความคิดที่ซับซ้อนได้

สำหรับชาวโผล่วแล้วเขาคิดว่าหมีมีความคิดความอ่านเข้าใจสถานการณ์พอสมควร แต่ยังขาดความเข้าใจโลกธรรมชาติที่เป็นจริง ในที่สุดการทำกิจกรรมของหมีในสายตาชาวโผล่วนั้นมันกลับมานิยามความเป็นมนุษย์ของชาวโผล่วให้อยู่สูงกว่าหมี

การศึกษาชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ ทำให้พบว่ามีการอยู่ร่วมและต่างแลกเปลี่ยนจุดยืนผ่านการสื่อสารเพื่อความอยู่รอดของตนเอง ต่างก็มีการนำชีวิตอื่นมาสร้างเป็นภาพแทน สำหรับชาวโผล่วซึ่งเป็นชนกลุ่มหลักของหัวข้อวิจัย พวกเขาได้ผูกเรื่องเป็นเรื่องเล่าปรัมปรา สิ่งนี้เองที่สัญญะถูกสร้างขึ้นจากป่า ไม่ใช่ป่าสร้าง แต่ชาวโผล่วได้รับสิ่งกระตุ้นจากป่าทั้งภาษา สัญญะ และเขาได้นำมาสร้างเป็นเรื่องเล่าปรัมปราของชาวโผล่วที่อธิบายการรุกล้ำเข้าสู่ชีวิตป่า เป็นเรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ผูกเป็นตัวละครปรัมปรา และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป เพื่อผลิตซ้ำและการสร้างความหมายเฉพาะของแต่ละบุคคล พวกเขาเรียนรู้จากภาพแทน และภาพแทนก็คือ “ความรู้” ภาพแทนเหล่านี้เองที่เป็นสิ่งกำหนดความเป็นชาวโผล่ว ในเชิงปัจเจกที่ต่างปะทะ ต่อรอง และยอมรับให้เป็นตนเอง

หมูป่าและเจ้าหน้าที่ป่าไม้: การปรับตัวทางสังคมจากการเข้าใจมุมมองของสัตว์

การนำภาพแทนมาปรับมุมมองแล้วกลับมานิยามตนเอง ในบางครั้งก็นำมาสู่การต่อรองทางการเมืองในระดับท้องถิ่น กรณีชาวโผล่วหมู่บ้านสะเนพ่อง พวกเขาได้รับความเดือดร้อนจากหมูป่าโทนทำลายไร่ข้าว ชาวบ้านอธิบายว่าหมูป่าสร้างความ

เดือดร้อนเข้ามากินไร่ข้าวและสร้างความเสียหาย และหมูป่าโทนมีความเจ้าเล่ห์มาก ทำให้ชาวบ้านพยายามตามล่าแล้วแต่ก็ไม่สามารถตามได้

มุมมองของชาวโผล่วถ่ายเทไปที่คนภายนอกที่เข้ามาอยู่ด้วยกันเป็นเวลานานด้วย กล่าวคือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับมุมมองของชาวโผล่ว พวกเขาปรับความเข้าใจของคนในสำนักงานตนเองว่า “ข้าว” มีความสำคัญแก่ชาวโผล่วมาก หากไม่มีข้าวกินชาวโผล่วอาจจะล่าสัตว์หรือหาของป่าเพื่อให้มีชีวิตรอดและทำให้ป่าเสียหาย ซึ่งนั่นจะทำให้พวกเขาจะต้องขัดแย้งกับชาวโผล่วในกลุ่มที่หิวโหย มุมมองนั้นเมื่อเข้ามาแล้วทำให้พวกเขาต้องช่วยชาวโผล่วล่าสัตว์ที่เกเรรุกรานข้าวของชาวโผล่ว ชาวโผล่วเรียกร้องเจ้าหน้าที่เพราะเจ้าหน้าที่มีปืนที่ทันสมัยกว่าตนเอง[9]

จากการปรับมุมมองจากการอนุรักษ์สัตว์กลายมาเป็นมุมมองที่มีร่วมกันกับชาวโผล่ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้จัดชุดกำลังร่วมกับชาวบ้าน ใช้ปืนทันสมัยออกตามล่าหมูป่า ในคืนนั้นพวกเขาเฝ้ารอยิงหมูป่าบนห้าง แต่หมูป่าเจ้าเล่ห์หนีรอดไปได้ พวกเขาจึงออกติดตามหมูป่าตั้งแต่เวลาประมาณ 4 ทุ่ม จนข้ามวัน โดยไม่ได้หยุด แต่จนแล้วจนรอดพวกเขาก็ติดตามหมูป่าไม่ทัน ทั้ง ๆ ที่มันทิ้งรอยไว้เป็นระยะ บางครั้งก็ตั้งใจอำพรางรอยของมันเอง พวกเขาติดตามจนกระทั่งถึงเวลาดึกของอีกวันหนึ่ง จึงพบว่าหมูป่าวกทำมุมกลับมายังไร่ถัดไปที่มันยังไม่ได้เข้าไปกิน การตามล่าหมูป่าครั้งนั้นล้มเหลว สิ่งที่น่าสนใจก็คือการเห็นความจริงของโลกชีวิตป่าที่มีร่วมกันระหว่างชาวโผล่วและเจ้าหน้าที่ประจำการหน่วยป่าไม้ เช่น หมูป่าทำลายพืชไร่ และชาวบ้านจำนวนหนึ่งเดือดร้อน การสร้างความร่วมมือกันล่าหมูป่าเพื่อลดผลกระทบ ซึ่งเป็น

---

[9] นอกจากนี้หน่วยป่าไม้อยู่ไกลเมืองดังนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้มักจะยืมข้าวของชาวบ้านกินกันเป็นประจำ เมื่อมีรถเข้ามาแล้วก็จะกินข้าวของหลวง เมื่อเงินเดือนออกจึงนำเงินไปใช้หนี้ แต่ในบางครั้งหากข้าวถูกทำลายเสียหายชาวบ้านก็ไม่มีข้าวให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยืมกิน นั่นเท่ากับว่าความเดือดร้อนเรื่องข้าวเป็นความเดือดร้อนร่วมกันของชาวโผล่วและเจ้าหน้าที่ป่าไม้.

มุมมองที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ถูกพับเข้าไปประกอบรวมเข้ากับชีวิตป่า อยู่ในเงื่อนไขของการอยู่รอดร่วมกันของชีวิตป่า ที่ต้องต่อสู้ ต่อรอง และแลกการสื่อสารกับชีวิตป่า ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างอย่างมาก โดยที่นักวิจัยสัตว์ป่าจากทางราชการไม่น่าจะเข้าใจความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้ ความเข้าใจในการใช้เหตุผลที่แตกต่างกันมาจากจุดยืนที่แตกต่างกัน

ผู้วิจัยเสนอว่า ควรสร้างการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างคนใน คือชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่อยู่ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรกับนักวิจัยภายนอก ให้ทดลองเปลี่ยนมุมมองมาที่ชาวโผล่ว อาจจะทำให้สามารถพัฒนาวิธีการอนุรักษ์ป่าแบบใหม่ที่ไม่เคยมีในหน่วยงานราชการเลยก็ได้

ชาวโผล่วบางคนไม่ค่อยชอบใช้วิธีการล่าหมูป่าหรือการทำห้างเฝ้าไร่ หมูป่ามีประสาทสัมผัสที่ดีในเรื่องการดมกลิ่น มันวิ่งติดตามกลิ่นข้าวไร่ที่สุกแล้ว ชาวโผล่วคิดว่าหากใช้เศษเสื้อผ้าเก่านำมาหมักกับผงชักฟอก แขวนกับราวที่ขึงขวางตลอดแนว นั่นน่าจะทำให้หมูป่าไม่ได้กลิ่นข้าวเพราะรู้สึกฉุนและไร่ข้าวก็จะปลอดภัย ชาวโผล่วใช้ผงชักฟอกเพราะเขาทราบว่าหมูป่ามีประสาทการรับรู้กลิ่นที่ดีมาก โดยการทำให้กลิ่นของข้าวถูกกลบด้วยกลิ่นฉุนของผงชักฟอก เพื่อล่อลวงให้หมูป่าไปกินข้าวที่ไร่คนอื่น พัฒนาจากการข้ามไปมีมุมมองของหมูป่า คิดอย่างหมูป่า และล่อให้หมูป่าหันเหทิศทางไปที่อื่นเพื่อให้แปลงข้าวรอดปลอดภัย

มีชาวบ้านไม่กี่คนนักที่จะจัดทีมออกล่าหมูป่าเพราะโดยส่วนใหญ่พวกเขากลัวโดยเฉพาะหมูโทนดุร้าย ไม่อยู่เป็นฝูง มีเขี้ยวและฟันแหลมคมกว่า หากพบหมูป่าเป็นฝูงไม่อันตราย ผู้นำฝูงส่วนใหญ่เป็นตัวเมียจะพาหมูป่าวิ่งหนีคน สัตว์โทนมีความทะนงตนไม่กลัวใคร การล่าและการตามรอยสัตว์ที่ทำลายพืชไร่เป็นเรื่องอันตรายมาก ชาวโผล่วบางคนถูกหมูป่าชนจนเนื้อบริเวณขาอ่อนถูกเขี้ยวขวิดจนเนื้อแหว่ง

เรื่องเล่าที่ชาวโผล่วอธิบายว่ามาจากประสบการณ์จริงเมื่อคนภายนอกรับฟังด้วยความไม่คุ้นเคยกับชีวิตป่า พวกเขาคงจะแปลกใจและไม่ค่อยเชื่อถือ และไม่น่าจะ

เป็นไปได้ตามหลักเหตุผล อาจจะมองว่าเป็นเรื่องชวนหัวก็ได้ เช่นการอธิบายในลักษณะชิงไหวพริบกันระหว่างชาวโผล่ว หมูป่า ลิง และนกเขา ในช่วงฤดูกาลเฝ้าไร่ข้าว การมองสัตว์เหล่านี้และการอธิบายให้คนอื่นและชาวโผล่วด้วยกันเห็นภาพการขับเคี่ยววางแผน การรู้ทัน เหมือนกับว่าชาวโผล่วคิดถึงสัตว์พวกนี้ว่าพวกมันก็มีการตัดสินใจด้วยตนเองแบบมีเหตุผลในบางลักษณะ ภาพแทนของโผล่วจึงเป็นภาพแทนของการสร้างความมีอัตตวินิจฉัยส่วนบุคคลให้แก่สัตว์ ไม่ใช่แค่ความเป็นบุคคลที่ใกล้เคียงกันกับมนุษย์ หรือกรณีของต้นไม้ ที่พวกเขาเลือกใช้ไม้ตายยืนต้นและไม้ล้มไม่ใช่เพราะคิดผ่านอุดมการณ์ของการอนุรักษ์ป่า พวกเขาคิดว่าต้นไม้ที่มีชีวิตมี “หล่า” อาศัยอยู่ เช่นเดียวกับคนที่มีหล่า ไม้ตายแล้วหล่าก็จะออกจากร่างและเกิดใหม่เป็นสายพันธุ์อื่น ส่วนไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เขาไม่ตัดต้นไม้เหล่านั้นเพราะเท่ากับเป็นการฆ่าชีวิต การตัดสินใจจึงมีความสัมพันธ์กับวิธีคิดผ่านจักรวาลวิทยาของชาวโผล่ว

ภาพแทนที่อยู่ระหว่างการสร้าง และสร้างเท่าไหร่ก็ไม่เคยเสร็จและไม่มีความรู้ที่สมบูรณ์

ชาวโผล่วมีความรู้เกี่ยวกับพืชผักมาก กิจกรรมประจำวันที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการหาอาหารนอกบ้าน พืชผักเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาฤดู ช่วงเวลาทำการเพาะปลูกในฤดูฝนชาวโผล่วจะหาอาหารที่ปลูกขึ้นเองเป็นอาหารมากขึ้นหลังจากที่ผักหลายชนิดที่ปลูกไว้ตั้งแต่หน้าแล้ง คือทยอยปลูกเรื่อย ๆ ตั้งแต่เดือนมีนาคมของทุกปี จากความสงสัยและผู้วิจัยได้ตั้งคำถามกับผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งเกี่ยวกับการหาผักของชาวโผล่ว เช่น เมื่อเห็ดบางชนิดงอกก็สามารถทำนายความชุกของฝนได้ อาจจะฝนตกชุกในอีกหนึ่งสัปดาห์ หรือพืชบางชนิดก็เป็นตัวชี้วัดความเสียหาย เช่น เผือกป่า (เคอะ - วาพู) เมื่อชาวโผล่วเปิดพื้นที่ทำไร่เผือกก็จะงอกออกมาโดยไม่ต้องปลูก การฉีดยาฆ่าหญ้าเมื่อเผือกงอกแล้วต้นเผือกจะตาย จนกว่าฝนจะชะล้างยาฆ่าหญ้าหมดไป

เผือกจึงจะงอกอีกครั้ง ระหว่างทางเดินจากบ้านและไร่ข้าวสามารถพบพืชอาหารมากมาย เช่น หวายน้ำผึ้ง หวายขม สะตอป่า เป็นต้น

ชาวโผล่วยังหาผักชนิดใหม่อยู่เสมอ การหาผักทำง่าย ๆ เช่น การนำใบมาเคี้ยวเพื่อชิมรสชาติ เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจเพราะการชิมเหมือนกับว่าชาวโผล่วยังไม่แน่ใจว่าพืชชนิดนั้นเป็นผักหรือไม่ เขาบอกว่าผักก็คือสิ่งที่กินได้ พืชที่ไม่กินมันก็ไม่ใช่ผัก (ผักเรียกว่า ชะดู) การไม่กินพืชชนิดนั้นเพราะรสชาติไม่อร่อย หากในเวลานั้นไม่มีอะไรกินก็กินได้ ในป่ามีพืชมากมาย คนที่สนใจค้นหาผักก็จะต้องชิมไปเรื่อย ๆ บางต้นรู้จักชื่ออยู่แล้วบางชนิดไม่รู้จักชื่อ เมื่อชิมแล้วก็จำได้ว่ามันเป็นผักสามารถกินได้

> *"...สังเกตว่าใบไม้ที่กินได้สัตว์อื่นมันก็กิน ถ้าอร่อยก็จะนำไปเป็นอาหาร ให้คนในบ้านได้กิน ถ้ามีชื่ออยู่แล้วก็จะบอกชื่อให้ทุกคนจำได้ แต่ถ้าไม่มีชื่อก็จะถามว่ามีใครรู้จักหรือไม่ หากมีคนรู้จักก็จะทำให้ ทราบชื่อผักเพิ่มมาอีกหนึ่งชนิด หากไม่มีใครรู้จักเลยก็จะต้องตั้งชื่อ ดังนั้นผักอาจจะมีชื่อหลายชื่อซ้ำกันก็ได้ ชื่อผักมาจากการเป็นที่ยอมรับในชื่อนั้นมากที่สุด บางชนิดเราก็ไม่รู้จักเคยเอาไปถามก็ไม่มีใครรู้จักเราก็ต้องตั้งชื่อก็แล้วแต่เราว่าจะตั้งชื่อว่าอะไร..."*
>
> *Interview La-mere (alias)*

คนส่วนใหญ่คงคิดว่าผักแต่ละชนิดนับร้อยที่ชาวโผล่วกินเป็นอาหาร คงเป็นผักที่ชาวโผล่วน่าจะรู้จักผักเป็นอย่างดีในทุกชนิด และการหาผักป่ามาเป็นอาหารก็คงทำตามที่บรรพบุรุษเคยทำ จากการเดินป่าหาอาหารร่วมกับชาวโผล่วหลายครั้งก็เริ่มสังเกตได้ว่า วิธีคิดว่า "การเก็บพืชมาเป็นผักคือความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ" ความเข้าใจนี้ผิดพลาดเพราะ "ไม่มีความรู้ที่ชัดเจนว่าพืชชนิดไหนเป็นผักหรือไม่" พืช

มีอยู่เป็นจำนวนมากหากได้เดินป่าเก็บผักกับผู้สูงวัยก็จะสามารถหาอาหารกลับบ้านได้มากกว่าคนในวัยอื่น ๆ การเดินกับคนอายุน้อยความรู้ชนิดผักก็น้อยลงไปด้วย เพศก็มีความสำคัญหาผักได้แตกต่างกัน ข้อสำคัญก็คือไม่มีใครรู้ทั้งหมดว่าสิ่งไหนกินได้หรือกินไม่ได้ การหาผักคือประสบการณ์ที่ต้องทดลองอยู่อย่างไม่รู้จบ

ผักไม่ได้มีแค่ที่ชาวโผล่วรู้จัก แต่ยังมีการค้นคว้าหาผักเป็นอาหารอยู่เสมอ สิ่งที่ชาวบ้านไม่นำมาเป็นอาหารไม่ใช่เพราะมันไม่สามารถนำมากินได้แต่เป็นเรื่องรสชาติที่นำเข้ามาสู่การจัดประเภทว่าเป็นอาหารหรือไม่ ดังนั้นผักในป่าจึงมีอยู่เป็นจำนวนมาก

การชิมรสชาติเพื่อหาผัก คือการทำงานในขั้นที่สองหลังจากมีความแน่ใจแล้วว่าพืชชนิดนี้กินได้ จากประสบการณ์ที่พึ่งพากันระหว่างชาวโผล่วและสัตว์ป่า เช่น มด เก้ง กวาง ลิง ช้าง ฯลฯ ไม่ทราบแน่ชัดว่าชาวโผล่วสังเกตสัตว์ชนิดไหนเป็นหลัก การชิมเพื่อสำรวจพืช คือการใช้รสสัมผัส รสมัน เปรี้ยว เผ็ด ขม หวาน กรอบ เย็น นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องคุณสมบัติของผักในทางยา อาหารที่เป็นยา และอาหารแก้แสลงอาหารด้วยกัน เห็ดก็เช่นกันบางชนิดกินไม่ได้ เห็ดบางชนิดเป็นพิษและบางชนิดที่แก้พิษจากเห็ดพิษ ความรู้เรื่องผักมาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การเรียนรู้จากการถ่ายทอด และการหยั่งรู้ด้วยการทดลองของตนเองในเชิงปัจเจก

วิธีการของชาวโผล่วชัดเจนว่าตามหาอาหารที่ถูกปาก อาหารที่แก้ไขปัญหาความขาดแคลนในช่วงเวลาขาดแคลน เช่น เผือกป่า กลอย กล้วย บุก และหน่อไม้ เหล่านี้คือพืชที่ให้แป้งสูง ทดแทนเวลาข้าวมีไม่พอกิน การดัดแปลงเพื่อเพิ่มรสชาติและความสะดวกสบาย[10]

[10] การอธิบายว่าเป็นเรื่องความสะดวกก็เพราะพบว่าชาวโผล่วไม่นิยมการถนอมอาหารปริมาณมาก แม้จะสามารถเก็บหาได้สะดวกก็ตาม พวกเขาให้เหตุผลว่าในช่วงวงรอบหนึ่งปี พวกเขากินผักเหล่านี้เป็นอาหารจนเบื่อไม่มีความคิดที่จะถนอมอาหารไว้กินอีก เมื่อพืชชนิดหนึ่งหมดไปพืชชนิดอื่นก็เริ่มงอกเป็นอาหารได้.

ภาพที่ 4 การหาอาหารของชาวโผล่ว

นอกจากนี้การหาปลาก็เป็นสิ่งที่ทำกันบ่อยที่สุด หากได้ปลาตัวใหญ่มาก็จะหมักทำปลาร้า การหาปลาตัวใหญ่อันตรายมากอย่างไม่น่าเชื่อ เพราะต้องหาในแม่น้ำที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านซึ่งต้องเดินผ่านป่าลึก ผู้ชายอาจจะรวมตัวกันไปกับเพื่อนเดินตามแม่น้ำ อาจจะขึ้นต้นน้ำหรือตามไปปลายน้ำ หลังจากนั้นพวกเขาก็จะสร้างที่พักชั่วคราว ใช้ที่พักเป็นศูนย์กลางแล้วกระจายตัวออกไปหาปลา การหาปลาของผู้ชายอาจใช้เวลาหลายวัน แค่ได้ปลาตัวใหญ่มาเพียงตัวเดียวก็สามารถทำปลาร้าในกระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ คือไผ่บง (วาเกลือ) ได้สองถึงสามปล้อง กินในครอบครัวได้หลายวัน เมื่อได้ตามที่ต้องการทุกคนแล้วก็เดินทางกลับ โดยใช้เชือกปอมัดด้วยเงื่อนกับกระบอกไม้ไผ่แล้วโยงกับหน้าผากไขว้มาทางแผ่นหลัง นำกลับบ้าน

การกินพืชในป่าก็ยังมีการคิดถึงสัตว์อื่น ๆ หม่องยุเผ่ คนสูงวัยที่บ้านไลโว่ - ชะละหวะ (กลุ่มย่อยชะละหวะ) เขาตัดต้นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ผลของมันกำลังสุกมีกลิ่น

หอมอยู่เต็มต้น คนที่ไปด้วยกันทั้งหมดกินจนอิ่มมาก เมื่อกินเสร็จแล้วได้ยกต้นไม้ไว้ข้างทาง ให้คนที่เดินตามหลังมาได้กินด้วย ชาวโผล่วอธิบายว่าลูกไม้ที่เหลือนี้เป็นอาหารของสัตว์ตัวเล็ก ๆ ที่ปีนขึ้นต้นไม้ไม่ได้ สัตว์จำนวนมากจะได้กินผลไม้ สัตว์กินเหลือ เมื่อฝนตกน้ำก็ไหลพัดพาลูกไม้หล่นลงเขาไปเกิดเป็นต้นใหม่ในพื้นที่ที่เหมาะสมได้อีกเป็นจำนวนมาก

คนภายนอกอาจจะไม่เข้าใจว่าเหตุใดชาวโผล่วถึงโค่นผลไม้ป่าทั้งต้นเพื่อกินผล เหตุผลที่เขาตัดต้นไม้ทั้งต้นเพื่อกินผล ได้รับการอธิบายว่า พวกเขาต้องการสร้างการเจริญพันธุ์ หากเป็นเรื่องบังเอิญก็คงไม่แปลก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความคิดและความรู้สึก พวกเขาคิดแทนสัตว์อื่น ๆ ที่ไร้ความสามารถในการปีนต้นไม้ เช่น เก้ง กวาง สัตว์กีบทุกชนิดคงได้แต่เดินเวียนไปเวียนมากินผลไม้ที่หล่นเพราะลมพัด พายุพัด แตกต่างจากสัตว์จำพวกสัตว์ปีก งู ลิง ค่าง ชะนี อีเห็น กระรอก บ่าง กระแต ฯลฯ ชาวโผล่วเป็นผู้ตัดต้นไม้ลงมากินผลไม้ เหลือจากนั้นก็ให้สัตว์อื่นกิน และยังต่อเนื่องไปสู่การกระจายพันธุ์ไม้สร้างการเจริญพันธุ์ให้แก่ป่าและสัตว์ป่า สิ่งที่เห็นก็คือผลไม้รสหวานทั้งสัตว์และคนชอบกินแต่เป็นสิ่งที่มีน้อยในป่า ผลไม้ป่าส่วนใหญ่มีรสเปรี้ยว คนชอบกินผลไม้รสหวานสัตว์ก็ชอบเช่นเดียวกันดังนั้นพวกเขาจึงช่วยขยายพันธุ์ผลไม้ป่า

ชาวโผล่วใช้ความคิดที่มีต่อป่ามาปฏิบัติการกับป่า ความคิดที่มีต่อป่าถูกเรียบเรียงบอกเล่าส่งต่อในสังคมใกล้เคียงและถูกกระตุ้นให้รื้อฟื้นหรือจำ จากการที่เขามีป่าเป็นวัตถุวิสัยสำหรับการรื้อฟื้นความทรงจำที่พวกเขามอบให้แก่ป่ามาจากเขาเองหรือการที่พวกเขามอบผลไม้ป่าให้แก่สัตว์ป่าหรือการขยายพันธุ์สัตว์ป่าอาจจะขัดแย้งกับมุมมองของนักวิทยาศาสตร์จำนวนมาก เพราะเชื่อว่าป่าสามารถที่จะฟื้นสภาพตัวเองได้โดยมนุษย์ไม่ต้องไปเกี่ยวข้องเพียงแค่มนุษย์ไม่อยู่ในที่นั้น ซึ่งแตกต่างจากวิธีคิดของชาวโผล่วอย่างมาก เพราะเขาไม่สามารถคิดได้ว่าตัวเองไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมป่า

จากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างชาวโผล่วและชีวิตป่า ทำให้ชาวโผล่วซึมซับวิธีคิดของป่าเข้ามาสู่วิธีคิดของตนเอง เช่น เมื่อคนชอบกินระกำหวาน ข้อมูลเชิงประจักษ์ก็พบว่าหมีก็ชอบกินระกำชนิดหวาน เมื่อมีความคิดว่าคนและสัตว์ไม่แตกต่างกันเพราะชอบอาหารแบบเดียวกัน ดังนั้นการเก็บระกำอาจจะต้องระวังว่ามีหมีเฝ้าอยู่หรือไม่ การเก็บระกำจึงเป็นเรื่องอันตรายและต้องรู้ว่าสัตว์ชนิดอื่นมีวิธีคิดอย่างไรต่ออาหารที่ต้องการเก็บจากป่า ในบางครั้งเป็นเรื่องอันตรายมาก ความคิดของชาวโผล่วที่มีต่ออาหารสะท้อนวิธีคิดเกี่ยวกับป่าและสัตว์ป่าได้เป็นอย่างดี อาหารคือการสร้างขอบเขตที่ชีวิตป่าจะอยู่กินร่วมกัน เช่น การแบ่งกันกิน การฆ่าเพื่อนำมาเป็นอาหาร การป้องกันภัย การปกป้องอาหาร

เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของพวกเขานั้นมาจากความรู้ความเข้าใจต่อธรรมชาติในรูปแบบหนึ่ง ที่พวกเขารวมตัวเองเข้าไว้กับป่าแห่งนั้น ป่าจึงมีมิติของความรู้สึก และคนก็ใช้ความรู้สึกนั้นต่อชีวิตอื่น การเรียกความรู้ออกมาใช้ผ่านประสบการณ์และผ่านการเปรียบเทียบกับปรัมปราเกี่ยวกับวิธีคิดของสัตว์ป่า และชาวโผล่วมาจากการพยายามข้ามไปมีจุดยืนของชีวิตป่า และมีสำนึกข้ามสายพันธุ์ทำให้เห็นสัญญะที่ดำรงอยู่ ดังที่เขาอธิบายว่าหมีและเสือคิดเช่นนั้น หมีจะคิดเช่นนั้นจริงหรือไม่ไม่สำคัญ เพราะเป็นการแปลความธรรรมชาติให้เป็นสัญลักษณ์ ฟิลิป เดสโคลา ซึ่งนำมาสร้างการสื่อสารและวัฒนธรรมแนบอยู่ในระดับสัญลักษณ์ที่มากับเรื่องเล่าปรัมปรานั่นเอง วัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นในพื้นที่ของการตีความธรรมชาติอีกชั้นหนึ่ง ความต้องการขั้นที่สอง (นอกเหนือจากความต้องการทางกายภาพ) คือด้านสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดการจัดรูปองค์กรทางสังคมและองค์กรทางสังคมนี้เข้ามาปรับตนเอง (Descola 2013: 41 - 43) สำหรับชาวโผล่วแล้วพวกเขาเข้าไปนั่งในความคิดของหมีและเสือแล้วอธิบายโลกธรรมชาติที่ปนวิธีคิดที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ในที่สุดการทำกิจกรรมของหมีในสายตาชาวโผล่วนั้นกลับมานิยามความเป็นมนุษย์ให้อยู่สูงกว่าหมี ชาวโผล่ได้อธิบายให้ความสำคัญให้แก่ตนเอง แต่โลกของความจริงของ

ธรรมชาติสัตว์นั้นไม่มีใครสามารถอธิบายได้อย่างที่สัตว์คิดในสภาพแวดล้อมที่สัตว์มีความสัมพันธ์ขณะที่พวกมันดำรงอยู่

ถึงแม้ชาวโผล่วจะมีจุดยืนที่วางตนเองไว้สำคัญกว่าในฐานะมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ชาวโผล่วก็ยอมรับว่าสัตว์มีวัฒนธรรม แต่ยังไม่พอพวกเขาคิดว่าวัฒนธรรมที่เขามียังเป็นวัฒนธรรมร่วมระหว่างชาวโผล่วและสัตว์ป่า และต้นไม้อีกด้วย จอห์น ฮาร์ติแกน เจอาร์ (John Hartigan Jr) อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่าการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และอธิบายว่ามนุษย์สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่นและส่งต่อออกไปในวงกว้างได้ หากสัตว์สามารถทำได้เช่นเดียวกันกับมนุษย์ เราจะเรียกสิ่งที่สัตว์มีว่าวัฒนธรรมได้หรือไม่ (Jr 2014) ไม่ใช่แค่คนเท่านั้นแม้แต่สัตว์มันก็เข้าใจว่าตนเองสามารถเรียนรู้และส่งต่อความรู้ทางสังคมได้เช่นกัน

ด้วยการที่ชาวโผล่วสร้างภาพแทนให้แก่สัตว์ พืช และสิ่งของ พวกเขาเชื่อว่าสัตว์และพืชมีความตระหนักรู้ มีความคิด ความฉลาดในรูปแบบของสัตว์เอง แต่ชาวโผล่วก็ประเมินความสามารถของพวกมันโดยเปรียบเทียบกับตนเอง นั่นก็เท่ากับว่าชาวโผล่วได้ยัดเยียดวิธีคิดตนเองให้แก่สัตว์และพืชเช่นกัน ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการสร้างการสื่อสารระหว่างตัวตนและความเป็นอื่น โดยสัตว์และพืชเป็นผู้กระตุ้นให้ชาวโผล่วตระหนักถึงสิ่งที่สัตว์ต้องการสื่อสาร แน่นอนว่าการสร้างภาพตัวแทนให้แก่สัตว์โดยมนุษย์ ไม่ว่าจะถูกนำมาอธิบายเป็นตำนานเรื่องเล่าหรือสัญญะ แต่ทั้งหมดคือการรุกล้ำไปสู่โลกของสัตว์โดยการนำศีลธรรมของมนุษย์ไปอธิบาย จัดประเภท แต่สัตว์ก็รุกล้ำมาในโลกของมนุษย์เช่นกัน สัตว์คือสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์สร้างศีลธรรมเป็นภาพแทนในสังคมมนุษย์ โดยมีธรรมชาติเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างชีวิตอื่นในป่า (Castro 1992: 63 - 64)

ชาวโผล่วก็เหมือนมนุษย์คนอื่น ๆ มีข้อจำกัดจริง ๆ ว่าไม่สามารถคิดได้แบบสายพันธุ์มนุษย์เท่านั้น คือไม่สามารถเข้าใจแบบที่สัตว์และพืชเข้าใจจริง ๆ แต่มนุษย์สามารถสร้างภาพแทนเพื่อส่งต่อและเก็บไว้ในระดับปรัมปรา แต่สำหรับสัตว์อาจจะมี

วิธีคิดและการจำลองภาพแทนซึ่งแน่นอนว่าแตกต่างจากสายพันธุ์ของมนุษย์ แต่ไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้ว่าสัตว์และพืชคิดอย่างไร

การทำความเข้าใจวัฒนธรรมของคนและสัตว์เราจะต้องตระหนักว่ามีความซับซ้อนของวัฒนธรรมที่เราไม่สามารถกำหนดได้ ดังนั้นวิธีการวิเคราะห์จึงควรพยายามทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรมของผู้ใช้วัฒนธรรมเอง โดยการสังเกตการณ์จากมุมมองคนในและมุมมองคนนอก ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจลักษณะของสัญญะที่เกิดขึ้นขณะส่งต่อข้ามวัฒนธรรม (Descola 2013: 53)

จากมุมมองของคนใน คือชาวโผล่วมนุษย์และธรรมชาติต่างมีความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระต่อกันและต่างเข้ามากำหนดซึ่งกันและกัน ธรรมชาติและวัฒนธรรมต่างก็มีความเป็นอิสระในการดำรงอยู่และต่างเข้ามากำหนดให้แก่กันและกัน

ความคิดในการอธิบายเป็นภาพแทนเช่นนี้จึงโต้แย้งแนวคิดว่ามนุษย์มีอำนาจการอธิบายของชาวโผล่ว นอกจากว่าพวกเขาต้องการต่อสู้เพื่อสิทธิทางการเมืองในความเป็นพลเมืองและคนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร พวกเขายังพยายามเป็นตัวแทนให้แก่สัตว์ เท่ากับพยายามเสนอให้ชีวิตอื่นมีบทบาทในพื้นที่ทางการเมือง พวกเขารู้จักชีวิตอื่นในสถานะของบุคคล เช่น คุยกับสัตว์เหมือนกับว่ามันเป็นลูกหลานหรือบรรพบุรุษ ดังนั้นภาวะการดำรงอยู่ต่างมีความเชื่อมโยงระหว่างกัน และสามารถแลกเปลี่ยนทางจิตวิญญาณระหว่างกันได้ รวมถึงทั้งสัตว์และมนุษย์มีสถานะความเป็นบุคคลที่สะท้อนตอบโต้ไปมาอย่างมีสำนึก รวมทั้งต่างก็มีความสามารถในการสังเกตการณ์ระหว่างกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับสมาชิกสายพันธุ์อื่น (Descola 2005: 22)

เมื่อชาวโผล่วนำภาพแทนเข้าสู่มิติทางการเมือง ในการต่อสู้เพื่อสิทธิการอยู่อาศัยจึงเป็นการพูดแทนธรรมชาติ จากสิ่งที่เขาสร้างเป็นภาพแทน แต่ทั้งนี้ภาพแทนมาจากการเผชิญหน้ากับสัตว์ ต้นไม้ และวัตถุสิ่งของ ที่เกิดขึ้นในขณะของการแลกเปลี่ยนการสื่อสาร ภาพแทนของชาวโผล่วจึงไม่ใช่แค่ภาพแทนเฉพาะของคนและ

เพื่อคน แต่เป็นภาพแทนของความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่อยู่ในพื้นที่ป่าร่วมกัน ซึ่งบุคคลภายนอกยากที่จะคิดและเข้าใจจากมิติที่ชาวโผล่วคิดร่วมกับป่าและกลายเป็นชีวิตป่าไปด้วย ดูเหมือนว่าการหันมาปรับมุมมองของคนภายนอกเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างป่าและชาวโผล่วอาจจะทำให้เกิดการสะท้อนย้อนคิด และสร้างการอยู่ร่วมกันได้

บทสรุป

ผู้วิจัยนำเสนอเกี่ยวกับแหล่งก่อกำเนิดภาพแทนชาวโผล่ว เช่นเรื่องปรัมปรา นิทาน เรื่องเล่า การนับถือผี และธรรมชาติ คือ กระบวนการสร้างความเป็นสังคมชาวโผล่ว ที่ซึ่งสังคมถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติ จากการทำวิจัยชาติพันธุ์นิพนธ์ข้ามสายพันธุ์ หรือชาติพันธุ์นิพนธ์หลากหลายสายพันธุ์ ทำให้พบว่าชาวโผล่วได้ย้ายมุมมองข้ามไปคิดจากจุดยืนของชีวิตป่า พืช และวัตถุสิ่งของ แล้วนำย้อนกลับมานิยามความเป็นมนุษย์ ภาพแทนที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลในเชิงชั่วขณะและถูกซึมซับไว้ในระดับของเรื่องปรัมปรา ตำนาน เรื่องเล่า ประเพณี โดยมีลักษณะของการแจกแจงสัญญะตามอำเภอใจ (arbitrarines) ซึ่งมีปัจเจกเข้ามาเป็นกระทำการ

วัฒนธรรม / ภาพแทนชาวโผล่วไม่ได้สร้างขึ้นมาจากมนุษย์เท่านั้นแต่มาจากส่วนผสมที่มีมุมมองสัมพันธ์กันหลากหลาย / ข้ามสายพันธุ์ จากการทำงานภาคสนามทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่และทำให้ผู้วิจัยได้เปลี่ยนวิธีวิทยาจากการศึกษามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการศึกษาโดยย้ายไปศึกษามุมมองของ สัตว์ ต้นไม้ วัตถุสิ่งของ เพื่อค้นหาแหล่งความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาชาวโผล่ว ได้พบว่า “ความรู้ของชาวโผล่วคือความรู้ที่เป็นความรู้ใหม่อยู่เสมอ และเรียนรู้โดยผ่านความสนใจส่วนบุคคลจนกลายเป็นความเชี่ยวชาญ ไม่มีองค์ความรู้ดั้งเดิมที่ชัดเจนหรือข้อสรุปใด ๆ ให้ชาวโผล่วเรียนรู้” เพราะสิ่งนั้นคือความรู้ที่ตายแล้ว ชาวโผล่วแสวงหาความรู้จากทั้งแหล่งเก่าและแหล่งใหม่ จากความรู้ในอดีตและจากความรู้ที่บังเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยน

สื่อสารกับชีวิตป่า ชาวโผล่วพัฒนาตัวเองต่อเนื่องและซับซ้อน จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้พบในเรื่องเล่า ปรัมปรา พิธีกรรม เทศกาล การดำรงชีพในป่า การเกษตร และจากการเผชิญหน้าด้วยตนเองในชีวิตป่า ทำให้เข้าใจได้จากการที่ชาวโผล่วและธรรมชาติแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในชีวิตประจำวัน

การศึกษานี้อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นให้นักวิชาการหันกลับมาทบทวนกรอบความคิดในการศึกษาชาวโผล่ว หรือหากจะขยายขอบข่ายความคิดก็คือ การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หรือกลุ่มชนโดยทั่วไปทั้งที่อาศัยอยู่ร่วมกับชีวิตป่า ชนบทและธรรมชาติ เมืองกับธรรมชาติและสัตว์เลี้ยง ซึ่งเป็นเพื่อนคู่คิดก็น่าจะเป็นไปได้ ซึ่งบุคคลภายนอกควรเข้าใจชาวโผล่วใหม่ในเรื่องของ “องค์ความรู้” ความรู้ที่เป็น “มรดกจากบรรพบุรุษ” แต่ “พวกเขาสร้างความรู้ขึ้นใหม่โดยใช้การเผชิญหน้าพบพานกับธรรมชาติ” แล้ว “เชื่อมโยงมุมมองของตนซึ่งมาจากปรัมปรา เพื่อให้เกิดมโนภาพการสื่อสาร” จากนั้นก็นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ จนเกิดเป็นความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติที่แตกต่างออกไป ความรู้ชาวโผล่วจึงเป็นความรู้ที่อยู่ภายใต้กระบวนการซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ “ไม่ใช่ความรู้ที่เสร็จแล้ว” ความรู้ในระบบนิเวศจึงเป็นความรู้ใหม่อยู่เสมอของแต่ละบุคคล และเมื่อนำมาแนะนำให้คนอื่นจึงทำให้ความรู้ทางสังคมปรับเปลี่ยนไปจากอดีต

ผู้วิจัยมีสิ่งที่ต้องระวังบางประการ คือจะต้องไม่เผลอคิดไปว่าตนเองเข้าใจสัตว์ว่าพวกมันคิดอย่างไร สำหรับชาวโผล่ว พวกเขาคิดจากโลกที่สัมพันธ์กับชีวิตป่า ซึ่งสัญญะได้ถูกทำให้ซ้อนขึ้นมาเป็นธรรมชาติในระดับชั้นหนึ่ง เป็น “ธรรมชาติในเชิงความคิด” ไม่ใช่ธรรมชาติจริงอย่างที่ธรรมชาติดำรงอยู่ จึงไม่มีใครรู้ว่าธรรมชาติคิดเองอย่างไร กรณีการเผชิญหน้ากับชีวิตป่า เช่น นกกก ควาย ช้างป่า เก้ง ลิงป่า งูจงอาง และข้อมูลจากเรื่องเล่า ปรัมปราของชาวโผล่ว คือ เสือโคร่ง เสือคน หมีควาย กระรอก งูเหลือม ชะนี แมลง ต้นไม้ใหญ่ ต้นข้าว ฯลฯ แต่ชาวโผล่วก็ไม่สามารถย้ายจุดยืนไปคิดอย่างที่สัตว์ พืช วัตถุสิ่งของคิดได้อย่างถาวร จนคิดได้อย่างที่สัตว์ พันธุ์พืช

และวัตถุ คิด พื้นที่ของ “ภาพแทนความรู้” ในป่าจึงคลุมเครือ และใช้ปัญญาความรู้ในเชิงปัจเจกและสังคมในการตีความ ความเป็นผู้กระทำการจึงมีความเป็นไปได้และปลอดโปร่งจากอำนาจทางการเมืองจากวาทกรรมความหลากหลายทางชีวภาพที่เข้ามากดให้เขาเป็นเบี้ยล่าง

References

Barcus, C. (2017). Elephants Communicate in Sophisticated Sign Language, Researchers Say. National Geographic 2013. Retrieved 7 Jul, 2017, from http://voices.nationalgeographic.com/2013/04/24/elephants-communicate-in-sophisticated-sign-language-researchers-say/.

Cadena, De La. (2010). Indigenous Cosmopolitics in The Andes: Conceptual Reflections beyond "Politics". *Cultural Anthropology,* 25(2), 334 - 370.

Castro, De. (1992). *From The Enemy's Point of View: Humanity and Divinity in an Amazonian Society*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Descola, P. (1994). *In the Society of Nature: a native ecology in Amazonia.* Cambridge: Cambridge University Press.

_____. (2005). *Ecology as Cosmological Analysis*. In The Land Within Indigenous territory and the perception of environment, Edited by Surralles A. & Hierro, Pedo G. Copenhagen Denmark: IWGIA.

_____. (2013). *The Ecology of Others*. Chicago: Prickly Paradigm Press.

Duengkae, P., Maneerat, S., Khobkhet, O., Phatthanawiboon, A., Kanitthachat, P. & Kanphan, S. (2001). Kān plīanplǣng chanit khō̜ng nok bō̜riwēn phūnthī 'opphayop rātsadō̜n 'ō̜k nai khēt raksā phan sat pā thung yai Narēsūan dān tawan'ō̜k [Changes in bird species in the area of migratory populations in the Thung Yai Naresuan Wildlife Sanctuary]. *Thai Wildlife Journal,* 11(1), 47 - 57.

Jr, John H. (2014). *Aesop's Anthropology: A Multispecies Approach.* Mineapolis: University Of Minnesota Press.

Kirksey, S. & Helmreich S. (2010). The Emergence of Multispecies Ethnography. *Cultural Anthropology,* 25(4), 545 - 576.

Kohn, E. (2013). *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human.* Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.

Phrmmakul, P. (2003). Kānchai thin thī ʻāsai læ yūa khǭng sūakhrōng nai khēt raksā phan sat pā thung yai Narēsūan dān tawanʻǭk [Use of habitat and tiger prey in Thung Yai Naresuan Wildlife Sanctuary on the east]. *Thai Wildlife Journal,* 11(1), 1 - 12.

Shir-Vertesh, D. (2012). "Flexible Personhood": Loving Animals as Family Members in Israel. *American Anthropologist,* 114(3), 420 - 432.

Steinmetz, R. & Mather R. (1999). Impact of Villages on the Fauna of Thung Yai Naresuan Wildlife Sanctuary: A Participatory Research Project. *Siam Society*, 44, 23 - 40.

Steinmetz, R., Srirattanaporn S., Mor-Tip J. & Seuaturien N. (2014). Can community outreach alleviate poaching pressure and recover wildlife in South - East Asian protected areas?. *Journal of Applied Ecology*, 51(6), 1469 - 1478.

ThaiPBS. (2017). *Pœ̄t hēt čhūngčhai "phrān" niyom lā sūa nai thung yai Narēsūan - Hūaikhākhǣng* [Reveal to motivation of "the hunters" Tiger hunting in Thung Yai Naresuan - Huai Kha Khang]. Retrieved June 29, 2017, from http://news.thaipbs.or.th/content/176595.

Thuakthao, V., Sukmaswrong, R. & Phatthanawiboon, A. (2015). Khwām chukchum læ kānchai phūnthī ʻāsai khǭng somset (Tapirus indicus) nai khēt raksā satpāhūaikhākhǣng [Abundance and use of tapir living areas In Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuary]. *Thai Wildlife Journal,* 22(1), 71 - 79.

Tsing, A. (2015). *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins.* Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Interviewees:

Booncho (alias). Villager of Ban Kong Mong Tha.
Hmong Thu-au (alias). Bann Wajukhu.
Jaa (alias). Ban Jakae.
La-mere (alias). Bann Thi Lai Pa.
Tha (alias). Bann Jakae.